

**WYPADKI PRZY PRACY
I CHOROBY ZAWODOWE ROLNIKÓW
ORAZ
DZIAŁANIA PREWENCYJNE KRUS
W 2006 ROKU**

Warszawa, czerwiec 2007 r.

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego
na podstawie rocznych informacji i sprawozdań statystycznych OR
www.krus.gov.pl

Opracowanie techniczne, skład i druk
Wydział Poligrafii KRUS

DTP
Maciej Szewczyk

Zam. nr 185/07

Spis treści

Wstęp	4
I. Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników indywidualnych	5
A. Wypadki przy pracy rolniczej	5
1. Zgłoszenia wypadków	5
2. Podjęte decyzje w sprawie odszkodowań	6
2.1. Decyzje odmowne	6
2.2. Wypadki powodujące wypłatę odszkodowań, ich struktura, terytorialne rozmieszczenie oraz orzekany uszczerbek na zdrowiu	7
3. Wypadki śmiertelne	11
4. Przyczyny i okoliczności wypadków	15
B. Choroby zawodowe	30
II. Działania prewencyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego	33
1. Formy i kierunki działalności prewencyjnej	33
2. Analizowanie przyczyn wypadków i chorób zawodowych ..	34
3. Szkolenia i instruktaż dla ubezpieczonych na temat zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym	34
4. Pozaszkoleniowe formy upowszechniania wiedzy o zagrożeniach wypadkami przy pracy rolniczej i chorobami zawodowymi oraz zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym	40
5. Podejmowanie starań o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników	55
Podsumowanie	59
Załączniki	61

Wstęp

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na mocy ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z dnia 20 grudnia 1990 roku (Dz. U. 1998 r. Nr 7 poz. 25 z późn. zm.) realizuje system ubezpieczenia społecznego rolników w zakresie ubezpieczenia emerytalno-rentowego, oraz ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego.

Kasa prowadzi działalność na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy w rodzinnych gospodarstwach rolnych, polegającą na badaniu przyczyn i okoliczności wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz na upowszechnianiu wśród ubezpieczonych wiedzy o zagrożeniach związanych z pracą rolniczą i zasad bezpiecznego wykonywania tej pracy.

Prezes Kasy został ustawowo zobowiązany do ustanowienia „Zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym”. Ustanowione w 1995 roku „Zasady...” są zaleceniami dla rolników dotyczącymi wyposażenia gospodarstwa, zabezpieczenia osób pracujących oraz sposobu wykonywania czynności związanych z działalnością rolniczą. Stosowanie „Zasad...” zależy jedynie od dobrej woli rolników.

KRUS nie ma prawa do ingerowania w sposób i metody pracy rolnika, dopóki nie ulegnie on wypadkowi. Przyczyny i okoliczności wypadków badane są dopiero po zgłoszeniu wypadku przez ubezpieczonego.

Wielokierunkowa działalność Kasy na rzecz poprawy bezpieczeństwa i warunków pracy w gospodarstwach rolnych prowadzona jest wspólnie z wieloma partnerami i w istotny sposób wpływa na zmniejszenie liczby zdarzeń wypadkowych wśród ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin. Poprawie bezpieczeństwa pracy w gospodarstwach indywidualnych rolników sprzyjają również zmiany w strukturze wielkości gospodarstw rolniczych i technologii produkcji oraz środki pozyskiwane z Unii Europejskiej na zakup nowych maszyn i urządzeń do produkcji rolniczej. Coraz liczniej rolnicy obierają jeden kierunek produkcji, co eliminuje wiele zagrożeń. Z produkcji wyłączają się także małe, niedoinwestowane gospodarstwa, w których najczęściej dochodziło do niebezpiecznych wypadków.

Mimo znacznego spadku liczby wypadków przy pracy w gospodarstwach rolnych, rolnictwo indywidualne w Polsce należy nadal do najbardziej niebezpiecznych działów gospodarki narodowej.

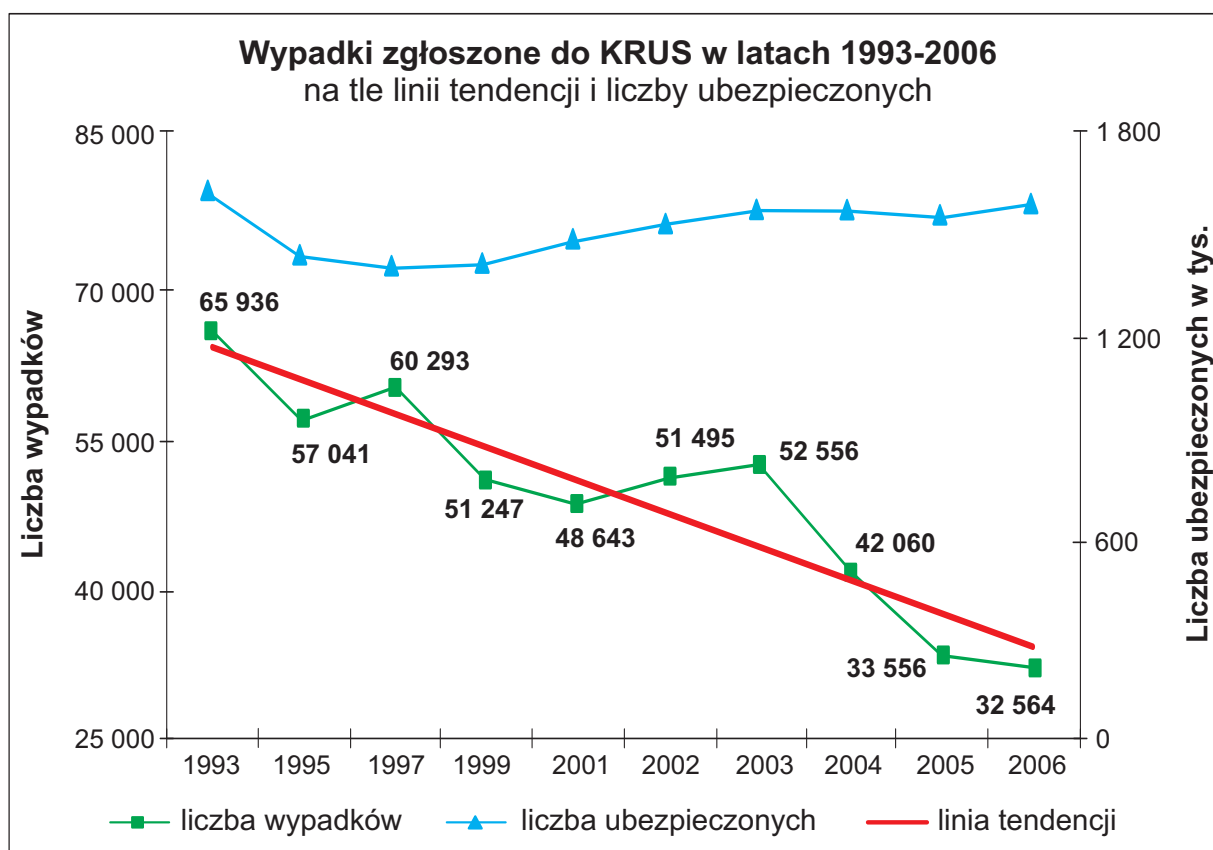
Dane zawarte w informacji są dostępne także na stronie internetowej Kasy www.krus.gov.pl (prewencja).

I. Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników indywidualnych

A. Wypadki przy pracy rolniczej

1. Zgłoszenia wypadków

W 2006 roku do placówek terenowych i oddziałów regionalnych KRUS zgłoszono 32 564 zdarzenia wypadkowe, o 992 (3 %) mniej niż w 2005 roku, mimo że liczba ubezpieczonych w KRUS wzrosła z 1 563 869 do 1 604 174 tj. o 40 305.

W porównaniu do 2005 roku odnotowano zmniejszenie liczby zgłaszanych wypadków w 12. województwach, największy spadek nastąpił w województwach: zachodnio-pomorskim (o 13 %), opolskim (o 10 %) i podlaskim (o 9 %).

Liczba zgłoszonych wypadków wzrosła w województwach: śląskim (o 6 %), kujawsko-pomorskim (o 3 %), podkarpackim (o 2 %) i lubuskim (o 1 %).

Dane dotyczące liczby zgłoszonych wypadków w województwach zestawiono w załącznikach nr 1 i 2.

2. Podjęte decyzje w sprawie odszkodowań

Złożono 32 635 wniosków o jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu bądź śmierci, spowodowanej wypadkiem przy pracy rolniczej.

Decyzje podjęto wobec 34 683 spraw (łącznie z wnioskami niezadowolonymi w 2005 roku i 598 sprawami z odwołań sądowych).

Za wypadki przy pracy rolniczej w rozumieniu ustawy o u.s.r. (bez względu na skutki zdrowotne wypadku), uznano 30 917 zdarzeń, o 477 (1,5 %) mniej niż w roku poprzednim.

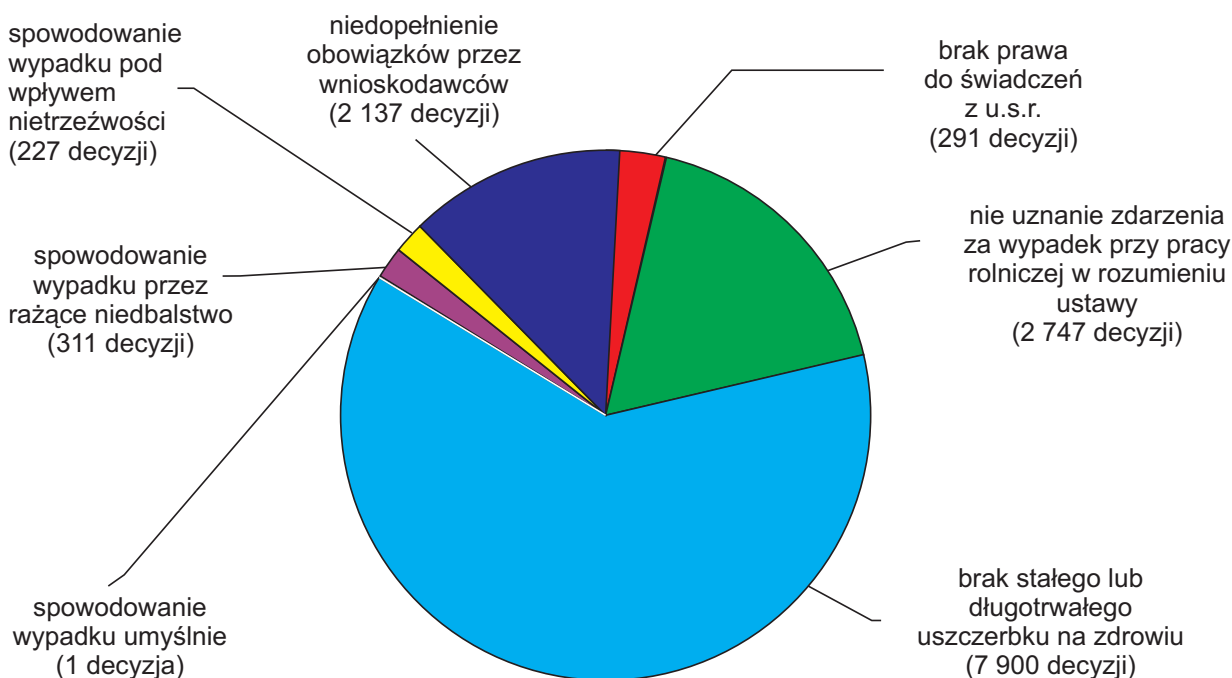
Wśród podjętych decyzji było:

- 20 651 decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie (59,5 % decyzji), w tym 598 na podstawie odwołań;
- 13 614 decyzji odmawiających jednorazowego odszkodowania (39,3 % decyzji);
- 418 umorzeń z powodu rezygnacji z roszczeń (1,2 % decyzji).

2.1. Decyzje odmowne

W większości spraw przyczyną odmowy prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej były: brak stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, nieuznanie zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej i niedopełnienie obowiązku przez wnioskodawcę.

Liczba decyzji odmownych w 2006 roku

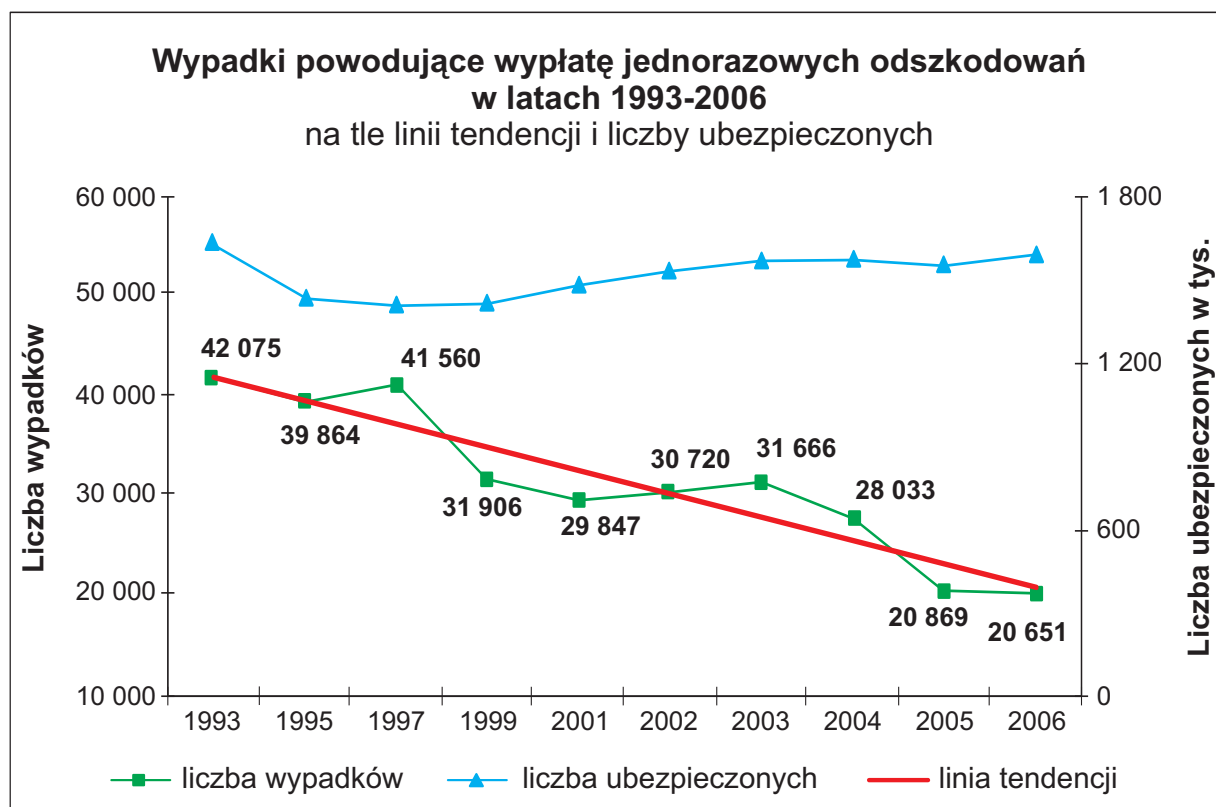

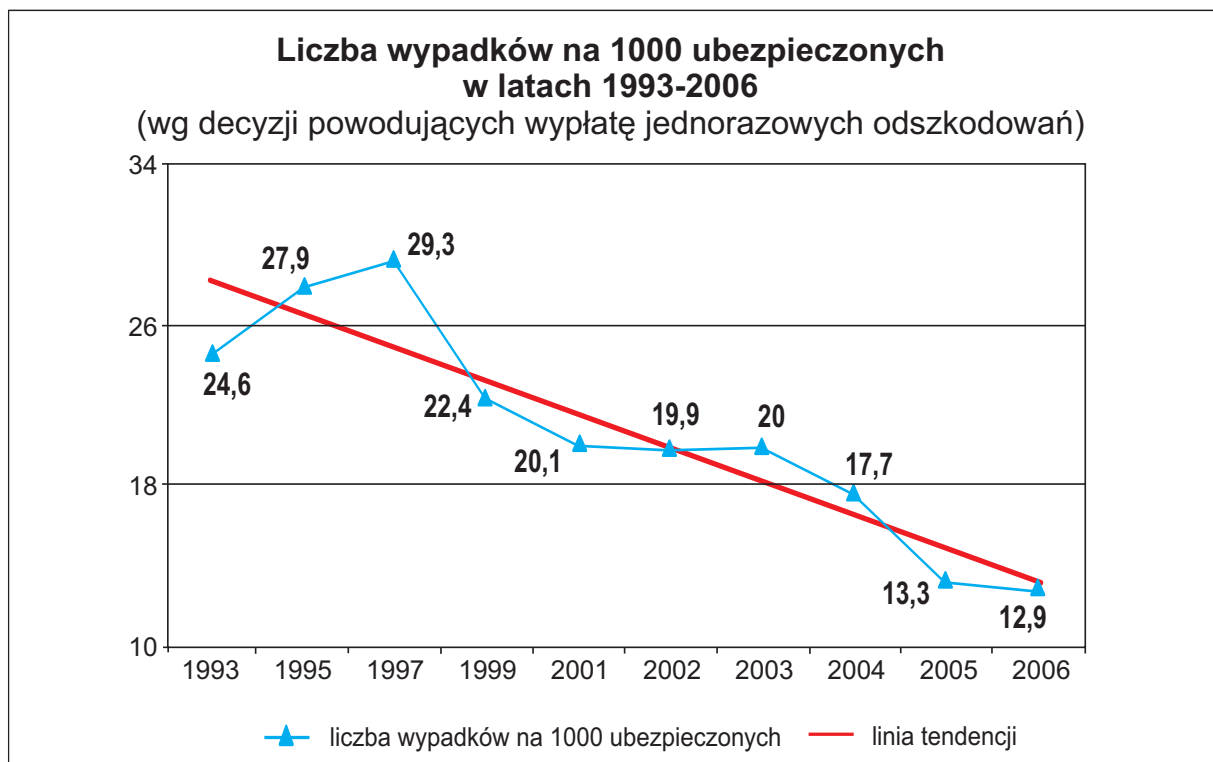
Struktura decyzji odmownych w latach 2002-2006

Przyczyny decyzji odmownych	Udział w decyzjach odmownych ogółem w %				
	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
brak prawa do świadczeń z u.s.r.	6,1	5,5	6,9	3,6	2,1
nie uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej w rozumieniu ustawy	21,6	23,6	20,0	18,5	20,2
brak stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu	57,6	56,6	58,5	61,0	58,0
spowodowanie wypadku umyślnie	0,005	0,02	0,02	0,007	0,007
spowodowanie wypadku przez rażące niedbalstwo	4,3	3,9	2,8	2,5	2,3
spowodowanie wypadku pod wpływem nietrzeźwości	1,4	1,3	1,4	1,6	1,7
niedopełnienie obowiązków przez wnioskodawców	9,0	9,1	10,3	12,8	15,7

2.2. Wypadki powodujące wypłatę odszkodowań, ich struktura, terytorialne rozmieszczenie oraz orzekany uszczerbek na zdrowiu.

Liczba wypadków powodujących wypłatę odszkodowań zmniejszyła się o 218 (1 %) z 20 869 w 2005 r. do 20 651 w 2006 r.

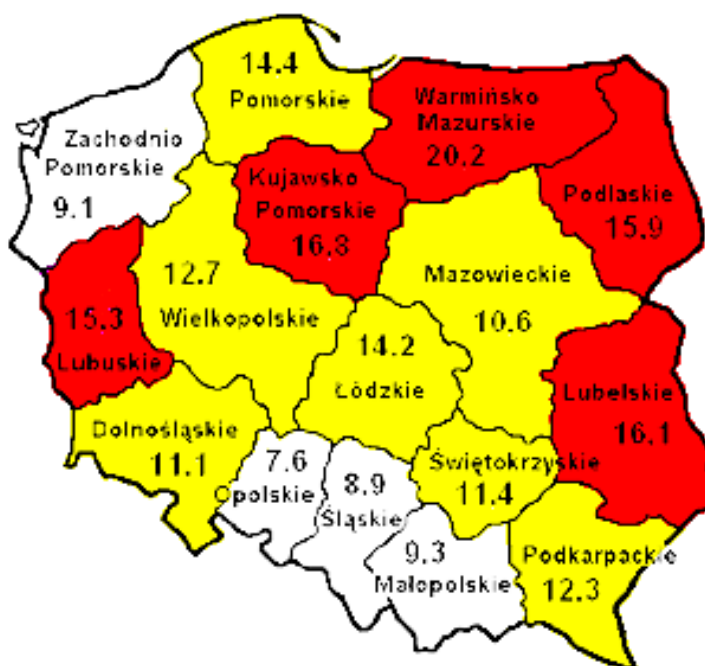

W 2006 roku wskaźnik wypadkowości w rolnictwie indywidualnym wyniósł 12,9 wypadków na 1000 ubezpieczonych. Mimo, że w porównaniu z 2005 rokiem spadł o 0,4 pozostaje nadal wyższy od wskaźnika wypadkowości dla pracujących poza rolnictwem, który wyniósł 8,87/1 000 pracujących. Według danych opublikowanych przez GUS wskaźnik ten porównywalny jest do wypadkowości w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie, która wyniosła 13,53/1 000 pracujących i budownictwie – 12,66/1 000 pracujących, a niższy od wypadkowości w górnictwie i kopalnictwie (16,77/1 000 pracujących).

Wskaźnik wypadkowości był bardzo zróżnicowany pomiędzy województwami.

Wskaźnik wypadkowości w 2006 roku (wg województw)

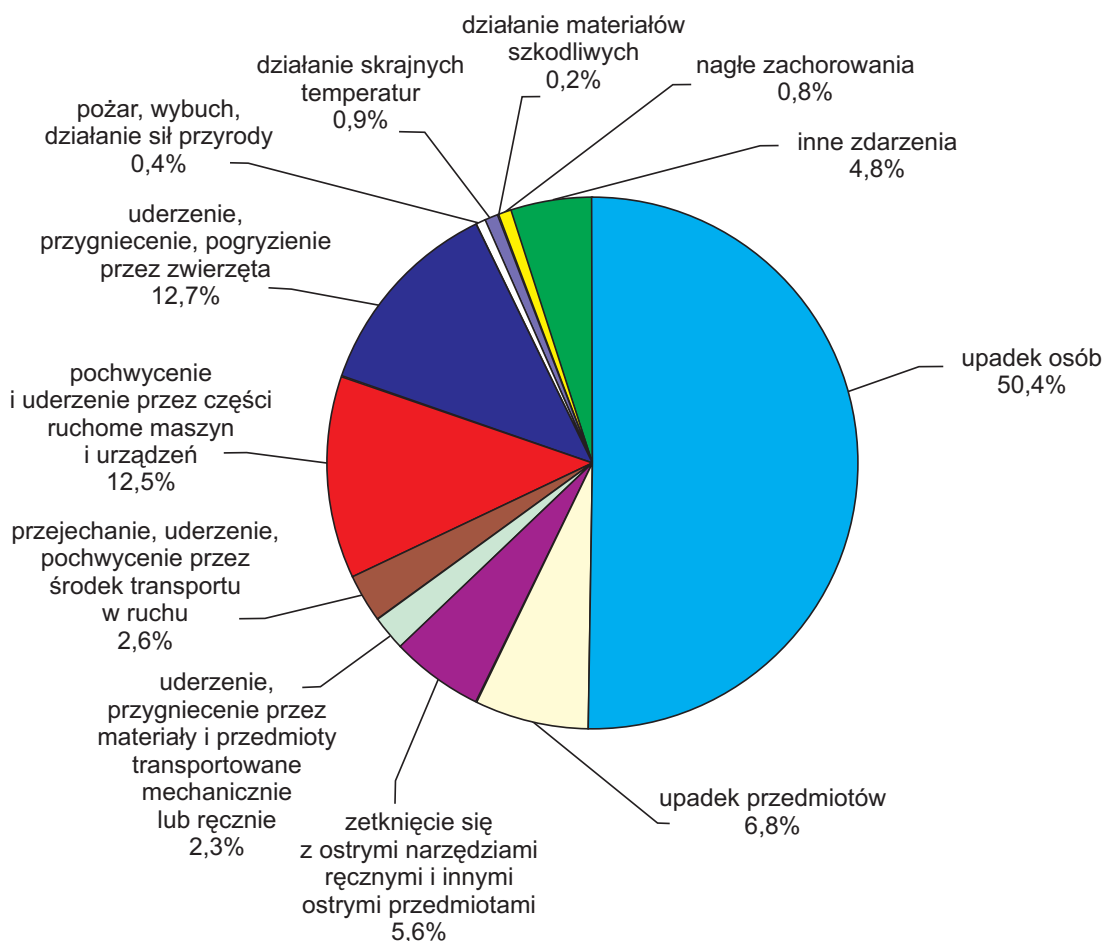

Najmniej wypadków na 1 000 ubezpieczonych odnotowano w województwach: opolskim (7,6), śląskim (8,9), zachodnio-pomorskim (9,1) i małopolskim (9,3). Najczęściej do wypadków dochodziło w województwach: warmińsko-mazurskim (20,2), kujawsko-pomorskim (16,8) i lubelskim (16,1).

W załącznikach nr 3 i 4 przedstawiono liczbę wypadków i wskaźnik wypadkowości w województwach w latach 2002-2006.

Struktura wypadków w ciągu ostatnich lat nie uległa istotnym zmianom. Nadal dominowały upadki osób. Odnotowano wzrost liczby wypadków w grupie: upadek osób, uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie, pożar, wybuch, działanie sił przyrody oraz nagłe zachorowania.

Struktura wypadków w 2006 roku
(wg decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie)

Liczby wypadków, w następstwie których wypłacono jednorazowe odszkodowania z tytułu wypadków w latach 2002-2006 w poszczególnych grupach zdarzeń:

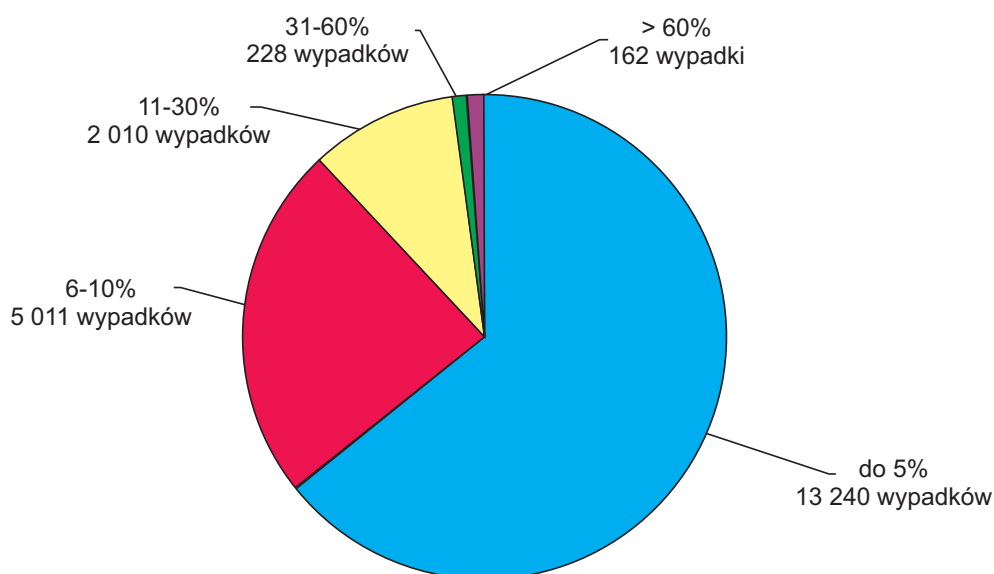
Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	$\frac{2006}{2005}$ w %
Ogółem w tym:	30 720	31 666	28 033	20 869	20 651	99
upadek osób	15 777	16 560	13 969	9 990	10 400	104,1
upadek przedmiotów	1 899	2 049	2 002	1 455	1 413	97,1
zestknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	1 799	1 889	1 597	1 232	1 156	93,8
uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	718	637	577	453	472	104,2
przejechanie, uderzenie, pochwycenie przez środek transportu w ruchu	784	747	774	605	541	89,4
pochwycenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	4 159	4 014	3 807	2 856	2 574	90,1
uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	3 604	3 815	3 445	2 695	2 620	97,2
pożar, wybuch, działanie sił przyrody	93	90	96	62	77	124,2
działanie skrajnych temperatur	244	268	233	200	178	89,0
działania materiałów szkodliwych	60	57	45	38	31	81,6
nagłe zachorowania	171	176	149	128	168	131,3
inne zdarzenia	1 412	1 364	1 339	1 155	1 021	88,4

Strukturę zdarzeń wypadkowych w % w latach 2002-2006 zestawiono w załączniku nr 5

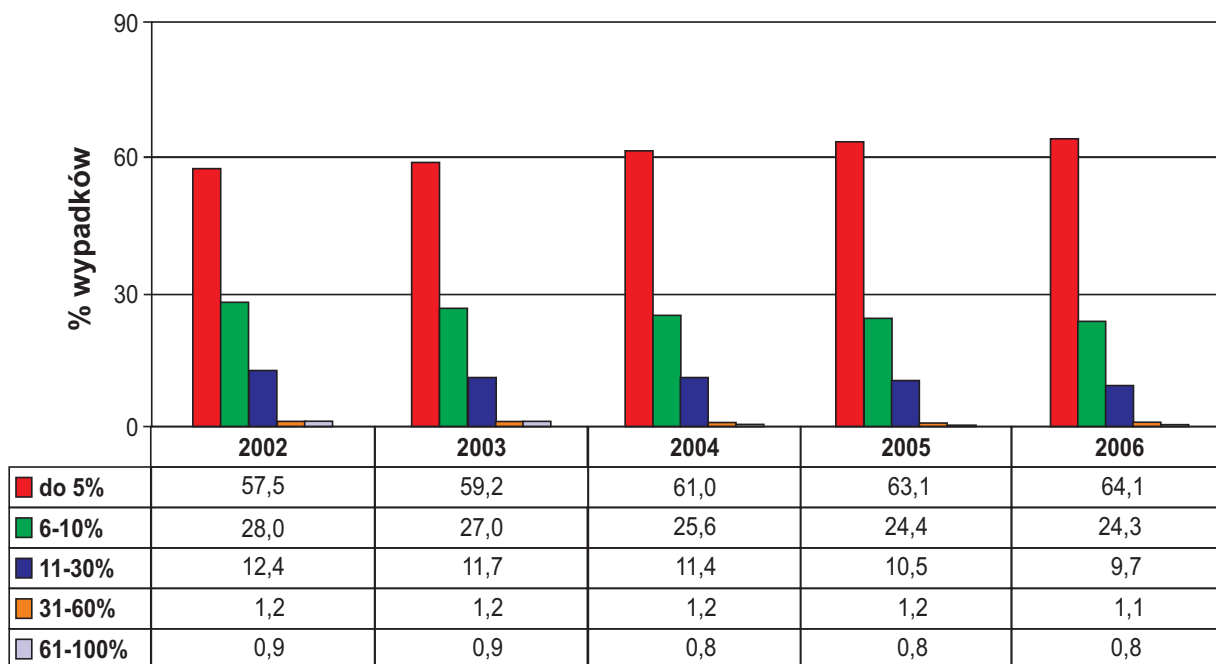
Większość wypadków (64,1 %) spowodowała uszczerbki na zdrowiu nie przekraczające 5 %. Udział wypadków z uszczerbkiem powyżej 60 % od kilku lat utrzymuje się na tym samym poziomie (0,8-0,9 %).

W 7 900 sprawach nie ustalono uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej. Sprawy te stanowiły ok. 27 % wypadków kierowanych do orzecznictwa lekarskiego.

Struktura uszczerbków na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej w 2006 roku

Struktura uszczerbków na zdrowiu wskutek wypadku przy pracy rolniczej w latach 2002-2006

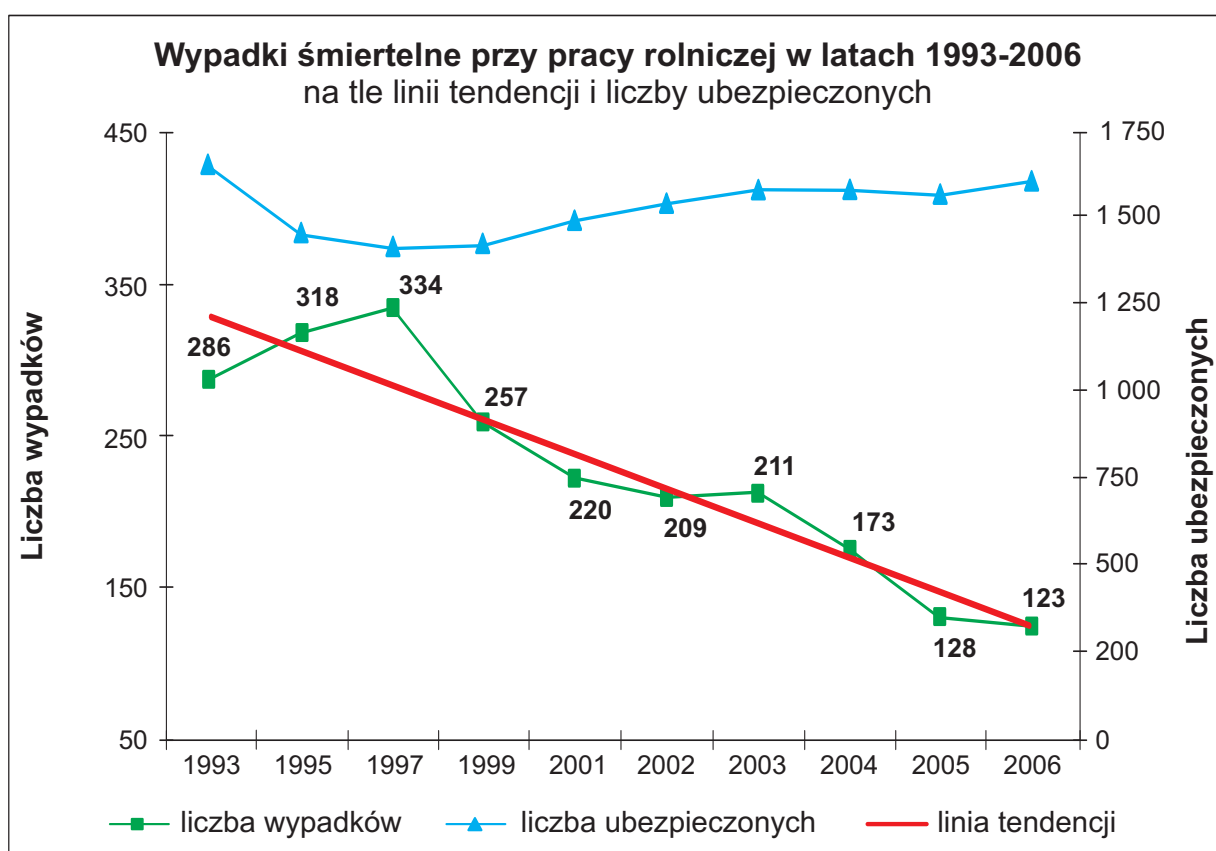

3. Wypadki śmiertelne

Śmiercią poszkodowanych zakończyły się **123** wypadki, tj. o **5** (4 %) mniej niż w roku 2005. Wypadki śmiertelne stanowiły 0,60 % wszystkich wypadków zakończonych wypłatą świadczeń. Częstotliwość tych wypadków wyniosła 0,08 na 1 000 ubezpieczonych.

Dane dotyczące liczby wypadków śmiertelnych w latach 2002-2006:

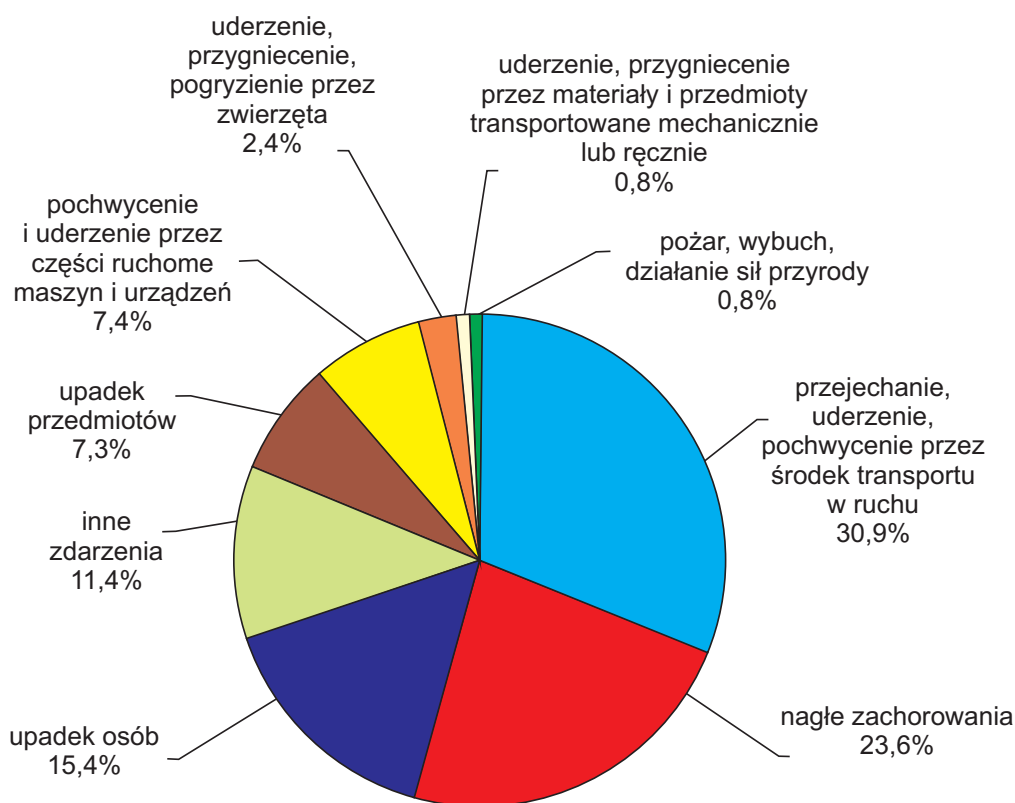
Rok	2002	2003	2004	2005	2006
Liczba wypadków śmiertelnych	209	211	173	128	123
% w wydanych decyzjach przyznających	0,68	0,67	0,62	0,61	0,60
Liczba wypadków śmiertelnych na 1000 ubezpieczonych	0,14	0,13	0,11	0,08	0,08

Nadal najwięcej wypadków ze skutkiem śmiertelnym było w grupie przejechania, uderzenia i pochwylenia przez środek transportu w ruchu (30,9 %), mimo że wypadki tej grupy stanowiły 2,6 % wszystkich wypadków zakończonych decyzją przyznającą. W porównaniu z 2005 rokiem liczba zdarzeń zmniejszyła się z 57 do 38 tj. o 19.

Liczne grupy wypadków ze skutkiem śmiertelnym stanowiły: nagłe zachorowania (23,6%) – odnotowano ich 29 o 11 więcej niż w 2005 roku oraz upadki osób, których liczba zwiększyła się z 13 do 19.

Struktura wypadków śmiertelnych w 2006 roku
(wg decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie)

Struktura wypadków śmiertelnych w latach 2002-2006:

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2006-2005 (+, -)	Struktura wypadków w 2006 (w %)
liczba wypadków ogółem	209	211	173	128	123	-5	100
w tym:							
upadek osób	25	31	34	13	19	+6	15,4
upadek przedmiotów	18	13	8	6	9	+3	7,4
zestknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	2	4	0	0	0	0	0,0
uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	1	3	4	1	1	0	0,8
przejechanie, uderzenie, pochwycenie przez środek transportu w ruchu	78	63	66	57	38	-19	30,9
pochwycenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	17	16	16	8	9	+1	7,3
uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	11	7	4	5	3	-2	2,4
pożar, wybuch, działanie sił przyrody	11	8	2	1	1	0	0,8
działanie skrajnych temperatur	0	1	2	0	0	0	0,0
działania materiałów szkodliwych	2	3	1	0	0	0	0,0
nagłe zachorowania	21	33	16	18	29	+11	23,6
inne zdarzenia	23	29	20	19	14	-5	11,4

Dane dotyczące liczby wypadków śmiertelnych w województwach w latach 2004-2006 oraz ich strukturę w % przedstawiono w załącznikach nr 6 i 7.

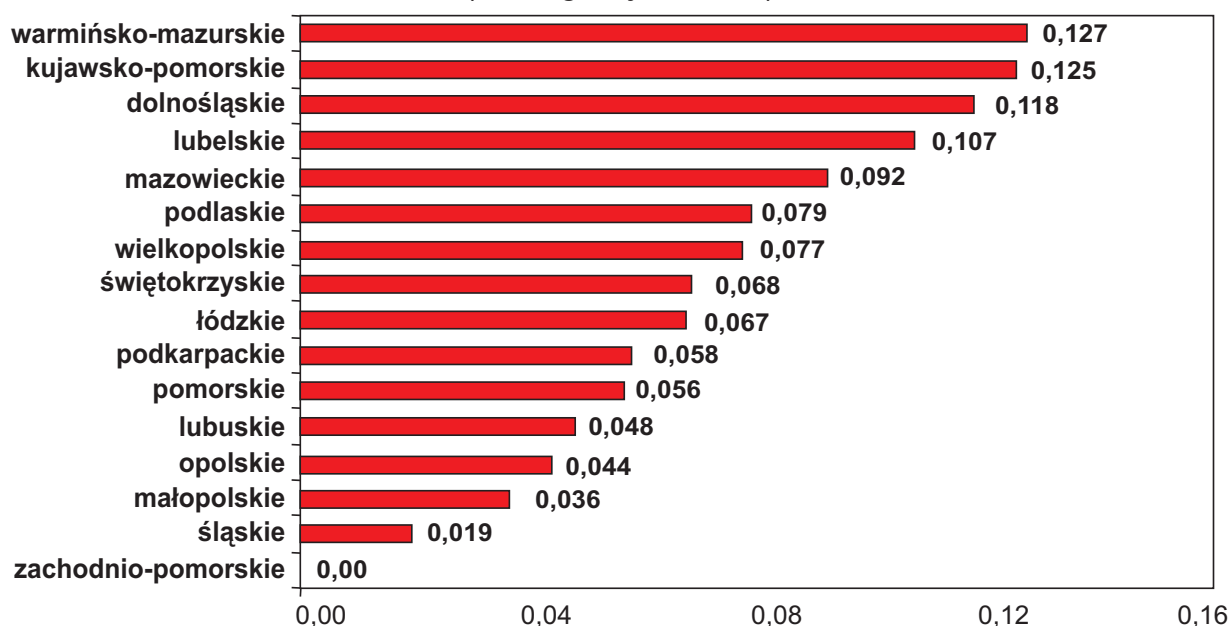
Największą liczbę wypadków ze skutkiem śmiertelnym powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań odnotowano w województwach: mazowieckim (21), lubelskim (20), kujawsko-pomorskim (12) i wielkopolskim (12).

Wypadki śmiertelne w 2006 roku (według województw)

Najliczniej wypadki śmiertelne na 1000 ubezpieczonych wystąpiły w województwach: warmińsko-mazurskim (0,127), kujawsko-pomorskim (0,125) i dolnośląskim (0,118).

Liczba wypadków śmiertelnych na 1000 ubezpieczonych w 2006 roku (według województw)

4. Przyczyny i okoliczności wypadków

W 2006 roku odnotowano spadek liczby wypadków zgłoszonych (o 3%) oraz liczby wypadków, z tytułu których wypłacono odszkodowania (o 1%).

Struktura wypadków nie uległa istotnym zmianom. Nadal najliczniejszą grupę stanowiły upadki osób – 50,4 %. Liczne były wypadki związane z udziałem zwierząt – 12,7 % oraz pochwycenia i uderzenia przez ruchome części maszyn – 12,5 %. Zdarzenia zakwalifikowane do tych trzech grup stanowiły 75,6 % wszystkich zdarzeń wypadkowych powodujących wypłatę odszkodowań.

Z informacji przekazanych przez oddziały regionalne wynika, że najczęściej do wypadków dochodziło w obojętności gospodarstwa – na podwórzu, w budynkach inwentarskich i gospodarczych, miejscu garażowania i naprawy sprzętu rolniczego. Wypadki zdarzały się również w czasie wykonywania prac na polach, łąkach i pastwiskach, a także podczas poruszania się po drogach.

Najczęstsze przyczyny wypadków to:

- nieznajomość bądź nieprzestrzeganie zasad bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym,
- zły stan nawierzchni podwórzy oraz bałagan w pomieszczeniach gospodarczych,
- nieodpowiednie metody pracy i nieumiejętne wykonywanie czynności,
- pośpiech i nieostrożność, a także wykonywanie pracy po spożyciu alkoholu i w stanie złego samopoczucia,
- używanie maszyn i urządzeń nie spełniających wymogów bezpieczeństwa,
- nieświadomość stanu własnego zdrowia i sprawności – praca ponad siły,
- niestosowanie odzieży roboczej i ochron osobistych,
- nieprzestrzeganie zasad ruchu drogowego.

Przyczyny wypadków w poszczególnych grupach zdarzeń zostały określone na podstawie informacji z oddziałów regionalnych KRUS. Liczby podane obok przyczyny określają ich procentowy udział w grupie zdarzeń. Najczęściej występujące przyczyny w grupach wypadków zostały przedstawione na fotografiach.

Grupa 02 – Upadek osób

Najczęściej do upadków osób dochodziło w wyniku potknięcia i poślizgnięcia, upadków ze schodów i drabin, drzew, także strychów i poddaszy użytkowych, budynków gospodarczych, ciągników, przyczep oraz maszyn rolniczych.

Przyczyny wypadków:

- śliska i nierówna nawierzchnia podłoża – 52,1
- nieostrożność, nieuwaga, pośpiech, rutyna i ignorowanie zagrożeń, niedostateczna koncentracja uwagi na wykonywanej czynności – 9,9
- zły stan techniczny drabin i wykorzystywanie ich w niewłaściwy sposób – 7,3
- używanie nieodpowiedniego ubrania i obuwia (w tym znoszone, zabłocone obuwie) – 5,6

- nieumiejętne wchodzenie i schodzenie z ciągników i maszyn rolniczych, nie stosowanie drabin przy pracy na wysokości, nie stosowanie drabin do wchodzenia i schodzenia z ładunków, przyczep, wozów i drzew – 5,5
- niewłaściwy sposób wykonywania pracy, ograniczenie pola widzenia przez przenoszone duże przedmioty – 3,1
- nieporządek w obejściu gospodarstwa, zastawione ścieżki komunikacyjne, przejścia, dojścia – 2,7
- nieprawidłowo wykonane schody, zużyte stopnice, brak poręczy przy schodach, zanieczyszczone schody – 2,6
- progi w przejściach budynków i wystające elementy na ciągach komunikacyjnych, nie zabezpieczone kanały gnojowe – 2,5
- zły stan techniczny pomieszczeń (w tym spróchniałe stropy) – 1,4
- nie stosowanie podwyższonych burt przyczep podczas przewożenia ładunków objętościowych, nieumiejętne rozłożenie ładunku, nieumiejętne przemieszczanie się po ładunku w czasie pracy – 1,3
- brak barierek przy otworach stropowych, nie stosowanie zabezpieczeń i asekuracji przy pracy na wysokości, nie korzystanie z zabezpieczeń – 1,3
- przewożenie osób na ładunkach objętościowych – 0,9
- brak koordynacji czynności przy pracy zespołowej – 0,3
- praca po spożyciu alkoholu – 0,2
- nie stosowanie przerw w pracy (przemęczenie), praca w niekorzystnych warunkach – 0,2
- przyczyna wewnętrzna (zasłabnięcie, nasilenie objawów istniejącej choroby) – 0,1
- nieznaną zachowania się zwierząt – 0,1
- używanie uszkodzonego sprzętu – 0,1
- inne – 2,8.

*Nieporządek, grząski i podmokły teren, nieutwardzona nawierzchnia podwórza
fot. OR w Kielcach*

*Oblodzone schody i chodniki
fot. OR w Warszawie*

*Zniszczone, nierówne schody
fot. OR w Ostrołęce*

*Zanieczyszczone schody w budynku
inwentarskim
fot. OR w Rawiczu*

*Zablocone schody do kabiny ciągnika
fot. OR w Żyrardowie*

*Wystające i nieoznakowane progi
fot. OR w Bydgoszczy*

*Brak barier na wysokości i listwy
przypodłogowej
fot. OR w Radomiu*

*Wadliwie wykonane, źle ustawione, zbyt
krótkie drabiny
fot. OR w Zambrowie*

Grupa 03 – Upadek przedmiotów

Najczęściej do urazów dochodziło podczas ścinania drzew, załadunku lub rozładunku materiałów, przygniecenia przez naprawiany sprzęt rolniczy, podczas agregowania maszyn rolniczych.

Przyczyny wypadków:

- brak ostrożności, pośpiech, zmęczenie, niedostateczna koncentracja uwagi na wykonywanej czynności – 24,6
- niewłaściwy sposób wykonywania pracy, przebywanie w strefie zagrożenia, brak uzgodnionych sposobów porozumiewania się przy pracy zespołowej, nie korzystanie z pomocy innych osób – 24,6
- brak sprężyn, podpór zabezpieczających przed opadnięciem zaczepów, niewłaściwe zabezpieczenie prostych narzędzi, brak zabezpieczeń – nie używanie podpór przy naprawie maszyn – 15,5
- niewłaściwy sposób zabezpieczenia ładunku – 7,9
- nie stosowanie ochron pracy, rękawic, właściwej odzieży – 6,1
- nieprzestrzeganie zasad bhp – 5,4
- brak zabezpieczeń burt i klap przy przyczepach przed opadaniem oraz drzwi i okien przed samoczynnym zamykaniem – 4,5
- zły stan nawierzchni podwórza, ciągów komunikacyjnych – 1,3
- nieporządek w miejscu pracy – 1,3
- wykorzystywanie pomieszczeń niezgodnie z przeznaczeniem, wykonanie budynków gospodarczych niezgodnie ze sztuką budowlaną, nieprawidłowa konstrukcja stanowisk dla zwierząt w budynkach inwentarskich – 1,1
- utrudnione warunki pracy – wymuszona, niekorzystna dla zdrowia pozycja ciała podczas pracy – 0,9
- inne – 6,8.

*Prowizoryczne podpory maszyn
fot. OR w Ostrołęce*

*Źle ułożone, niezabezpieczone drewno
fot. OR we Wrocławiu*

*Niebezpieczne podpory maszyn
fot. OR w Siedlcach*

*Nieumiejętne wykonywanie czynności
fot. OR w Sztumie*

Grupa 04 – Zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i innymi ostrymi przedmiotami

Urazy powstawały podczas posługiwania się ostrymi narzędziami takimi jak kosy, noże, siekiery, manipulowania rękami w pobliżu ostrych elementów maszyn.

Przyczyny wypadków:

- niewłaściwy sposób wykonywania pracy (w tym nieumiejętne posługiwanie się narzędziami, brak koordynacji czynności podczas pracy zespołowej) – 34,8
- nieostrożność, nieuwaga, brak koncentracji na wykonywanej czynności, pośpiech, rutyna, zmęczenie – 33,2
- nieodpowiednie stanowisko pracy, nieporządek w miejscu pracy – 6,6
- nie stosowanie ochrony pracy i właściwej odzieży roboczej – 6,5
- używanie narzędzi będących w złym stanie technicznym, stosowanie narzędzi niezgodnie z ich przeznaczeniem – 4,3
- nieprzestrzeganie zasad bhp, ignorowanie zagrożeń, brak doświadczenia, niewiedza – 1,7
- śliska i nierówna nawierzchnia podłoża – 1,3
- nie stosowanie zabezpieczeń, stojaków, miejsc wydzielonych na narzędzia – 1,3
- praca po spożyciu alkoholu – 0,3
- inne – 10,0.

*Wystające ostre przedmioty
fot. OR w Sztumie*

*Nieostrożne, nieumiejętne wykonywanie
czynności
fot. OR w Białymstoku*

*Niezabezpieczone ostrze listwy tnącej kosiarki
fot. OR w Bydgoszczy*

Grupa 05 – Uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie

Najczęściej były to przygniecenia przez spadające przedmioty z będącego w ruchu samochodu, wozu, przyczepy oraz przez przedmioty przenoszone np. worek ze zbożem, konwie z mlekiem.

Przyczyny wypadków:

- nieumiejętny sposób wykonywania czynności, zła organizacja pracy, nie stosowanie urządzeń wspomagających – wózków do transportu, nie korzystanie z pomocy innej osoby – 40,1
- nieuwaga, nieostrożność, pośpiech – 22,0
- brak zabezpieczeń transportowanych przedmiotów – ładunków, źle ułożony ładunek – 14,6

- nieporządek w miejscu pracy – 6,7
- niedogodne warunki pracy, śliska i nierówna nawierzchnia podłoża – 2,9
- brak osłon, nie stosowanie zabezpieczeń i podpór – 2,2
- nieprzestrzeganie zasad bhp – 1,9
- nieznajomość zagrożeń, brak wyobraźni – 1,0
- nie stosowanie środków ochrony osobistej – 1,0
- rutyna, ignorowanie zagrożeń – 0,3
- inne – 7,3.

*Źle zabezpieczony ładunek drewna na przyczepie
fot. OR w Lublinie*

*Ciężka bańka, śliskie dłonie
fot. OR w Zambrowie*

Grupa 06 – Przejechanie, uderzenie, pochwycenie przez środek transportu w ruchu

Dominowały w tej grupie wypadki komunikacyjne zderzenia pojazdów, potrącenia przechodniów i rowerzystów, przygniecenia przez ciągnik (wywrócenie ciągnika lub innego pojazdu w ruchu, przyciśnięcie do innej maszyny, budynku).

Przyczyny wypadków:

- nie przestrzeganie zasad ruchu drogowego przez rolników, w tym niedostosowanie prędkości jazdy do panujących warunków na drodze – 35,3
- naruszenie przepisów ruchu drogowego przez innych użytkowników dróg (potrącenia pieszych, rowerzystów, doprowadzenie do kolizji przez kierującego innym pojazdem) – 21,8
- nie zachowanie należytej ostrożności podczas manewrowania pojazdem, przyciśnięcie ciągnikiem do agregowanej maszyny, zsuniecie ze skarpy – 15,8
- ignorowanie zagrożeń, brak wyobraźni – 7,0
- niewłaściwy sposób wykonywania pracy, przebywanie na zaczepie ciągnika – 6,5
- nie stosowanie zabezpieczeń przed samoczynnym staczaniem się środków transportu na pochyłościach – 4,2

- praca po spożyciu alkoholu – 2,1
- zły stan techniczny pojazdu, środka transportu – 1,8
- regulacja, naprawa maszyn będących w ruchu – 0,8
- nieznajomość, nieprzestrzeganie instrukcji obsługi maszyn – 0,8
- inne – 3,9.

*Przewożenie dziecka na kombajnie
fot. OR w Białymstoku*

*Przewożenie osób na przyczepach
fot. OR w Żyrardowie*

*Przewożenie osób na ładunkach
objętościowych
fot. OR w Żyrardowie*

*Brawura i nie dostosowanie prędkości
do panujących na drodze warunków
fot. OR w Żyrardowie*

Grupa 07 – Pochwycenia i uderzenia przez ruchome części maszyn i urządzeń

Wypadki najczęściej powstawały przy obsłudze maszyn i urządzeń rolniczych. Były to zmiżdżenia palców ręki, uderzenia i pochwycenia przez wirujące części maszyn rolniczych.

Przyczyny wypadków:

- brak lub uszkodzone osłony – zabezpieczenia – 23,2

- nieumiejętne wykonywanie czynności, nieznajomość obsługi urządzenia – 23,1
- nieostrożność, nieuwaga, rutyna, pośpiech, brak koncentracji uwagi na wykonywanej czynności – 18,2
- manipulowanie rękoma w pobliżu wirujących elementów (naprawa, regulacja, sprzątanie przy włączonym napędzie – 10,3
- nie stosowanie popychaczy i podajników, przy urządzeniach do przygotowywania pasz i gospodarczej obróbce drewna – 5,5
- nie stosowanie ochron pracy i właściwej odzieży roboczej – 4,0
- niejednorodna struktura obrabianego materiału – 2,3
- nieprzestrzeganie zasad bhp – 2,0
- zły stan techniczny używanych narzędzi – 2,0
- niewłaściwy dobór narzędzi, użycie narzędzi niezgodnie z przeznaczeniem – 1,6
- śliskie, nierówne podłoże), utrudnione warunki pracy – 1,15
- nieodpowiednie stanowisko pracy, bałagan na stanowisku (brak oświetlenia, zastawione przejścia) – 1,1
- nie zabezpieczenie przed zmianą położenia elementów roboczych w czasie naprawy urządzenia lub maszyny – 0,7
- niewiedza w zakresie technologii obróbki materiału – 0,5
- ignorowanie zagrożeń – 0,4
- praca po spożyciu alkoholu – 0,3
- zasłabnięcie – 0,05
- inne – 3,6.

*Nieumiejętne wykonywanie naprawy
ciągnika
fot. OR w Zambrowie*

*Brak osłon ruchomych
części
fot. OR w Ostrołęce*

*Przegarnianie zboża ręką
w skrzyni siewnika
fot. OR w Lublinie*

*Uszkodzone osłony wałów
przegubowo-teleskopowych
fot. OR w Żyrardowie*

Grupa 08 – Uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta

Wypadki w tej grupie miały miejsce podczas bezpośredniej obsługi zwierząt. Były to nadeptnięcia, kopnięcia, przygniecenia, przypadkowe uderzenia.

Przyczyny wypadków:

- nieznanostwo zachowania zwierząt, nieprawidłowe, nieumiejętne wykonywanie czynności obsługowych, nie stosowanie zasady ograniczonego zaufania do zwierząt, nie uprzedzanie głosem lub dotykiem zwierząt przez osoby obsługujące – 31,4
- reakcja zwierząt na zaskakujące bodźce, sygnały zewnętrzne, osoby obce, osoby będące pod wpływem alkoholu – 22,4
- nieprawidłowa konstrukcja obór - budynków gospodarczych, brak wydzielonych korytarzy paszowych, ciasnota, brak swobodnego dostępu do wody – 17,8
- nieostrożność, nieuwaga, pośpiech, rutyna, brak wyobraźni, zbyttnia pewność siebie – 13,4
- agresja zwierząt, niespokojne zachowanie, narowistość jako cecha wrodzona – 12,1
- niebezpieczna technologia wypasu, wypas na uwięzi, nieprawidłowy sposób przeprowadzania bydła, nieprawidłowa technika udoju – 1,9
- ignorowanie zagrożeń – 0,3
- zły stan techniczny narzędzi i urządzeń w tym łańcuchów – 0,15
- nie korzystanie z pomocy innych osób, zła organizacja pracy – 0,05
- nierówne i śliskie podłoże – 0,05
- nieprawidłowy sposób załadunku zwierząt na środek transportu – 0,05
- inne – 0,4.

*Wypas na uwięzi
fot. OR w Kielcach*

*Nie sygnalizowanie głosem obecności w stajni
fot. OR w Kielcach*

*Ciasnota w pomieszczeniach i utrudniony
dostęp przy zadawaniu karmy
fot. OR w Częstochowie*

Grupa 09 – Pożar, wybuch, działanie sił przyrody

Do wypadków dochodziło podczas obsługi ciągników (ładowanie akumulatorów, przegląd instalacji układu chłodzenia), wykonywania codziennych czynności przy niesprzyjających warunkach pogodowych – nagłe podmuchy wiatru, huraganu, wyładowania atmosferyczne, gaszenia pożarów.

Przyczyny wypadków:

- niewiedza, nie zachowanie ostrożności, bezmyślność (w tym podczas ładowania akumulatorów) – 23,6
- nie stosowanie zabezpieczeń otworów drzwiowych, okiennych, zły stan techniczny zabezpieczeń – 16,7
- nieumiejętne wykonywanie czynności (w tym nieumiejętna obsługa parników, pieców) – 16,7
- nieprzestrzeganie zasad bhp – 8,3

- przechowywanie paliwa w nieodpowiednich nieprzystosowanych do tego celu pojemnikach 8,3
- niesprawność środka produkcji (w tym zaiskwienie w urządzeniu rozruchowym, niesprawność wskaźnika pomiaru temperatury silnika) 5,6
- nie stosowanie środków ochrony osobistej 2,8
- użycie do rozpalania ognia płynów łatwopalnych – benzyn, rozpuszczalników 2,8
- niesprawność instalacji elektrycznej 1,4
- samozapłon w komorze silnika kombajnu 1,4
- praca po spożyciu alkoholu 1,4
- inne 11,0.

*Magazynowanie paliwa w nieprzystosowanych do tego pojemnikach
fot. OR w Ostrowie Wlkp.*

*Wichura
fot. OR w Białymstoku*

Grupa 10 – Działanie skrajnych temperatur

Wypadki w tej grupie powstawały głównie podczas sporządzania karmy dla zwierząt z użyciem gorącej wody, przenoszenia i rozlewania wrzątku, odmrożenia kończyn w trakcie wykonywania prac na mrozie.

Przyczyny wypadków:

- nie stosowanie ochron pracy, odpowiedniej odzieży roboczej – 32,9
- pośpiech nieuwaga, nieostrożność, rutyna, ograniczone pole widzenia w czasie przenoszenia wrzątku – 31,2
- nieprawidłowa technika wykonywania czynności, niewłaściwa obsługa urządzenia – 12,3
- niezajomość zasad bhp – 8,3
- używanie uszkodzonych pojemników (wada materiałowa, zmęczenie materiału, zły stan techniczny środka produkcji) – 5,3

- śliska, nierówna nawierzchnia podłoża – 2,6
- zmęczenie, przemarznięcie, brak wyobraźni – 2,2
- praca bez odpoczynku podczas upałów – 0,9
- dekoncentracja – 0,4
- niewłaściwie wykonane schody – 0,4
- praca po spożyciu alkoholu – 0,4
- inne – 5,3.

*Nieumiejętna obsługa układu chłodzenia
fot. OR w Sztumie*

*Brak pokrywy w parniku, nieumiejętne
wykonywanie czynności
fot. OR w Kielcach*

Grupa 11 – Działanie materiałów szkodliwych

Były to wypadki zaistniałe głównie podczas pracy z materiałami parzącymi, żrącymi, trującymi, np. białkowanie wapnem pomieszczeń czy wykonywanie zabiegów ochrony roślin.

Przyczyny wypadków:

- nieostrożność, nieuwaga, nieprawidłowa reakcja w nieprzewidzianych sytuacjach – 25,8
- nie stosowanie ochron pracy (odzieży roboczej) – 20,0
- nieumiejętne wykonywanie czynności – 20,0
- niezajomość zasad bhp – 8,6
- niezajomość zagrożeń – 8,6
- zły stan techniczny narzędzi, urządzeń – 8,6
- nieporządek – 2,8
- niewłaściwe użycie środka żrącego – 2,8
- praca po spożyciu alkoholu – 2,8.

*Niesprawny opryskiwacz
(uszkodzone przewody ciśnieniowe)
fot. OR w Poznaniu*

*Nie stosowanie ochrony twarzy, a także
odzieży roboczej
fot. OR w Zambrowie*

Grupa 12 – Nagłe zachorowania

Zachorowania powstawały najczęściej wskutek nadmiernego wysiłku, stresu, trudnych warunków atmosferycznych oraz transportowania materiałów bez użycia urządzeń wspomagających podczas wykonywania prac rolniczych. Były to zawały serca, wylewy krwi, udary mózgu, przepukliny.

Przyczyny wypadków:

- nadmierny wysiłek fizyczny – 34,2
- zła organizacja pracy, praca bez odpoczynku – 23,4
- nieumiejętne dźwiganie dużych i ciężkich przedmiotów – 11,4
- zły stan zdrowia, przyczyna wewnętrzna, zasłabnięcie – 10,7
- nie korzystanie z pomocy innych osób – 7,6
- pośpiech, nieostrożność, nieuwaga – 5,1
- niesprzyjające warunki pracy: stres, ciężka praca, wysoka temperatura – 1,3
- nie stosowanie ochrony pracy – 0,6
- niewiedza – 0,6
- inne – 5,1.

fot. OR w Kielcach

Przenoszenie dużych ładunków

fot. OR w Lublinie

Grupa 13 – Inne zdarzenia

Pozostałe zdarzenia nie zaliczane do wcześniej wymienionych grup. Były to głównie wypadki podczas użytkowania sprzętu z napędem elektrycznym i niesprawną instalacją elektryczną, wskutek których nastąpiło porażenie prądem elektrycznym.

Przyczyny wypadków:

- nieostrożność, pośpiech, nieuwaga, dekoncentracja – 35,3
- nie stosowanie ochrony pracy, odpowiedniej odzieży roboczej, obuwia roboczego, rękawic, okularów – 11,5
- nieznanostwo zagrożeń, nieprzestrzeganie zasad bhp – 8,8
- zła organizacja pracy, niewłaściwy sposób wykonywania pracy, niewłaściwy sposób posługiwania się narzędziem pracy, zastosowanie narzędzia niezgodnie z przeznaczeniem – 6,7
- przebywanie w pobliżu pracujących maszyn (w strefie zagrożenia) – 2,9
- śliskie, nierówne z wystającymi elementami podłogę – 2,2
- stosowanie niesprawnych narzędzi, zły stan środka produkcji, wada ukryta lub zmęczenie materiału – 2,1
- wykonywanie pracy bez przerw, wykonywanie czynności przewyższające możliwości fizyczne – 1,1
- prowizoryczne podłączenie przewodów elektrycznych, uszkodzona instalacja elektryczna – 0,9
- brak zabezpieczeń drzwi, ścian, stropów budynków gospodarczych – 0,9
- ukąszenie przez żmiję, użądlenie przez osy podczas pracy – 0,5
- praca po spożyciu alkoholu – 0,5
- praca w utrudnionych warunkach – 0,5
- pobicie – 0,4
- ignorowanie zagrożeń – 0,3
- nieporządek, nieład – 0,1
- inne – 25,3.

*Prowizoryczne podłączenie przewodów elektrycznych, uszkodzona instalacja
fot. OR w Koninie*

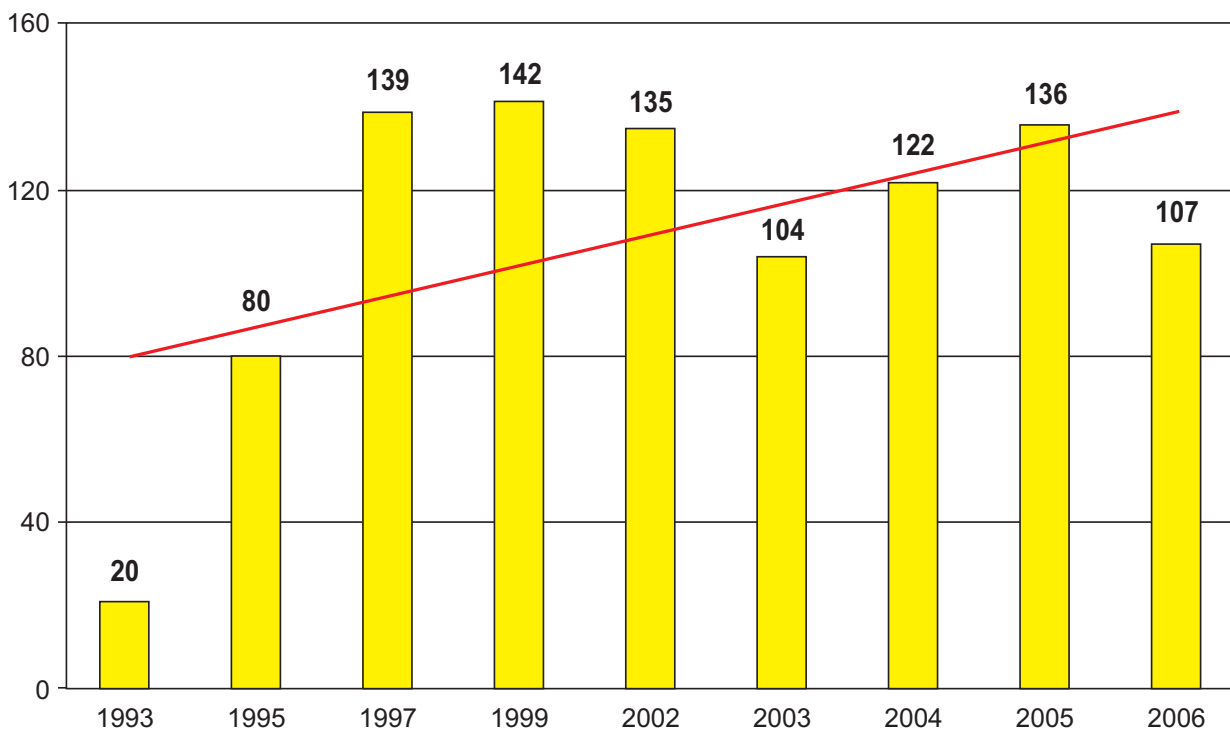
fot. OR w Grudziądzu

B. Choroby zawodowe

Zgłoszono 126 wniosków o jednorazowe odszkodowania z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu bądź śmierci wskutek choroby zawodowej. Decyzje podjęto wobec 144. spraw (łącznie z wnioskami pozostałymi z 2005 roku i 34. sprawami z odwołań sądowych). Odmownie rozpatrzono 37 wniosków (w 23. sprawach wnioskodawcy nie posiadali uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników, w 14. przypadkach – z powodu braku uszczerbku na zdrowiu).

Przyznano 107 jednorazowych odszkodowań z tytułu uszczerbku na zdrowiu spowodowanego zachorowaniem na chorobę zawodową.

Liczba chorób zawodowych w latach 1993-2006
na tle linii tendencji

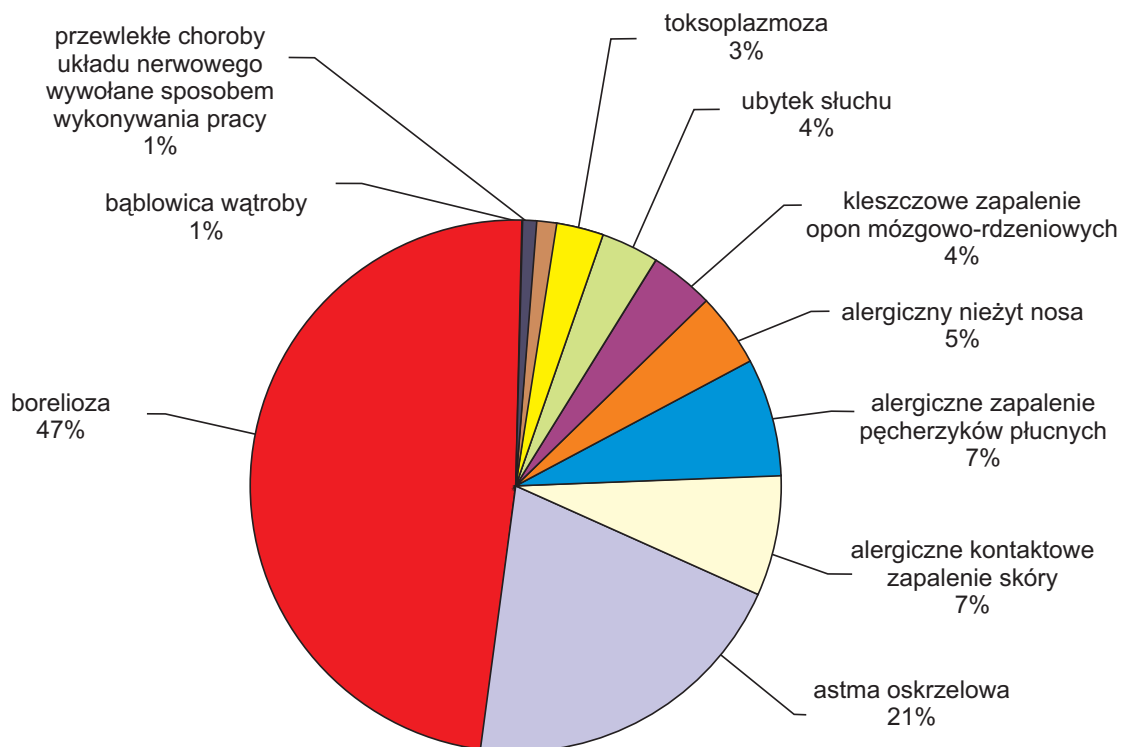

Dominowały choroby roznoszone przez kleszcze: boreliozy (51) oraz kleszczowe zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych (4). Liczba zachorowań spowodowanych przez ukąszenie kleszczy zmniejszyła się o 30.

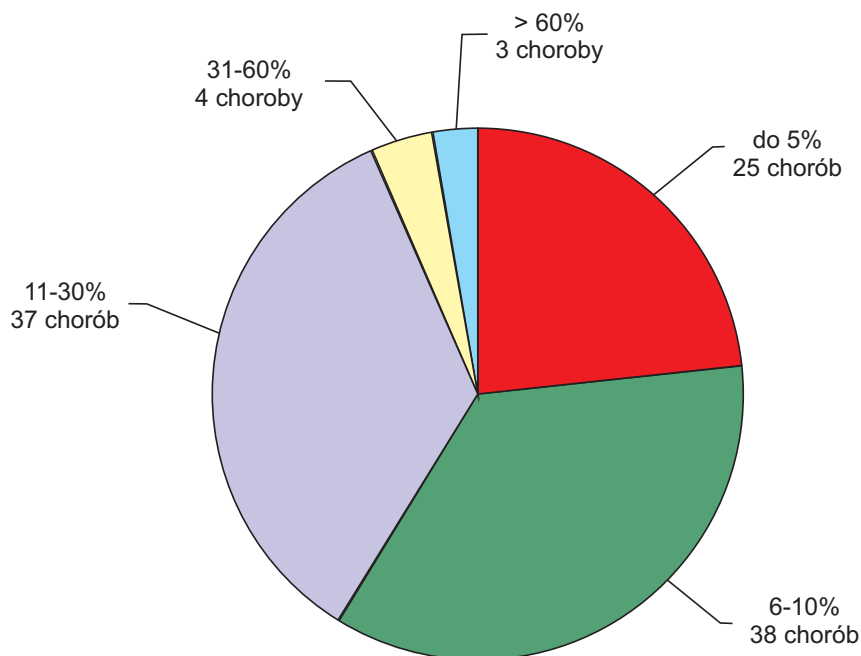
Liczne były też choroby układu oddechowego. Ogółem odnotowano 35 przypadków, w tym astma oskrzelowa (22), alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych (8) i alergiczny nieżyt nosa (5).

Pozostałe choroby to: alergiczne kontaktowe zapalenie skóry (8), toksoplazmoza (3), ubytek słuchu (4), przewlekłe choroby układu nerwowego wywołane sposobem wykonywania pracy (1), bąblowica wątroby (1).

Struktura chorób zawodowych w 2006 roku

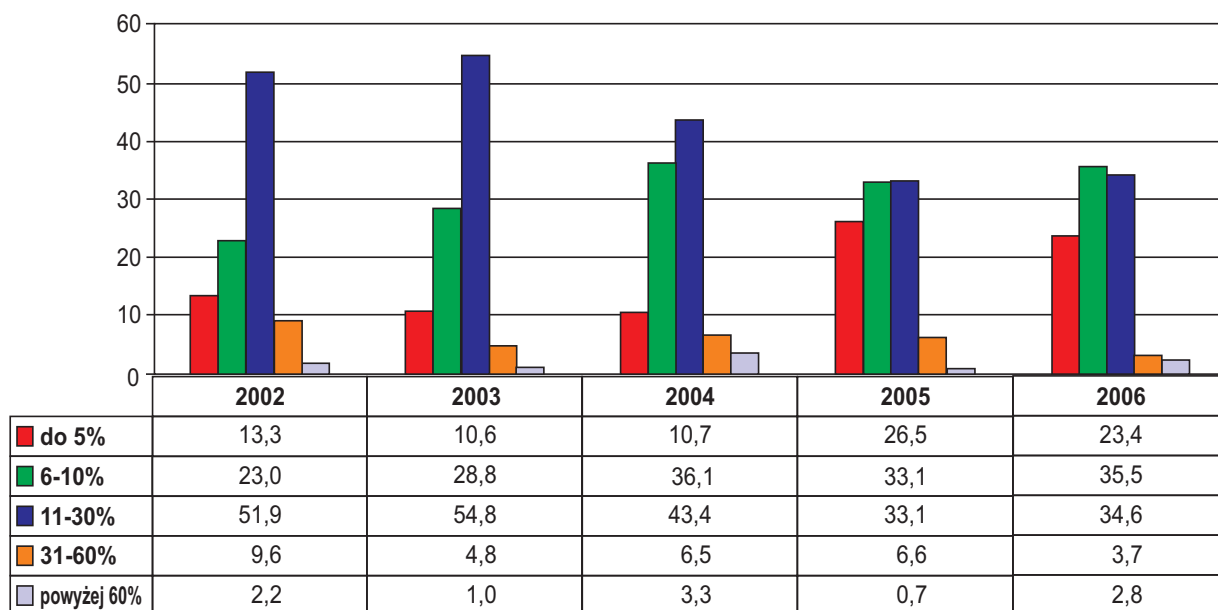
Struktura uszczerbku na zdrowiu wskutek chorób zawodowych w 2006 roku

Większość chorób (70,1 %) spowodowała uszczerbki na zdrowiu od 6 % do 30%.

W 14. sprawach nie ustalono uszczerbku na zdrowiu wskutek choroby zawodowej (sprawy te stanowiły ok. 11 % wniosków kierowanych do orzecznictwa lekarskiego) i wydano decyzje odmowne.

Struktura uszczerbku na zdrowiu wskutek chorób zawodowych w latach 2002-2006

Najliczniej choroby zawodowe występowały we wschodniej Polsce, w województwach: podlaskim, warmińsko-mazurskim i lubelskim.

Liczbę wypłaconych jednorazowych odszkodowań w województwach oraz strukturę chorób zawodowych zestawiono w załącznikach nr 8 i 9.

Liczba decyzji przyznających jednorazowe odszkodowania z tytułu uszczerbków na zdrowiu wskutek choroby zawodowej w 2006 roku (wg województw)

II. Działania prewencyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

1. Formy i kierunki działalności prewencyjnej

Zgodnie z art. 63 i 56 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników Kasa:

- 1) analizuje przyczyny wypadków i chorób zawodowych;
- 2) prowadzi dobrowolne nieodpłatne szkolenia i instruktaż dla ubezpieczonych na temat zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym;
- 3) upowszechnia wśród ubezpieczonych wiedzę o zagrożeniach wypadkami przy pracy rolniczej i chorobami zawodowymi oraz zasady ochrony zdrowia i życia;
- 4) podejmuje starania o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników;
- 5) Prezes KRUS domaga się od dostawców wyrobów i usług dla rolnictwa, których wadliwość była wyłączną lub główną przyczyną wypadków przy pracy rolniczej, zwrotu świadczeń powypadkowych wypłaconych poszkodowanym w wypadkach rolnikom, jak również kwestionuje jakość tych wyrobów.

Działania na rzecz zapobiegania wypadkom i chorobom zawodowym rolników prowadzone są według określonych przez Prezesa Kasy kierunków działalności prewencyjnej, do których należy:

- oddziaływanie na zmniejszenie liczby upadków osób, pochwyceń przez ruchome części maszyn i wypadków przy pozyskiwaniu i gospodarczej obróbce drewna;
- dostosowywanie działań zapobiegawczych do występującej w danym rejonie produkcji rolniczej i związanych z nią zagrożeń wypadkowych oraz chorób zawodowych;
- popularyzowanie wśród dzieci i młodzieży oraz ich rodziców wykazu prac szczególnie niebezpiecznych, których nie powinny wykonywać dzieci do lat 15. oraz zwracanie uwagi na zagrożenia występujące w środowisku wiejskim;
- promowanie wśród rolników stosowania wyrobów zwiększających bezpieczeństwo pracy i ochron osobistych;
- oddziaływanie w zakresie poprawy warunków pracy i estetyki w obejściach gospodarskich poprzez prowadzenie konkursów na bezpieczne gospodarstwo rolne;
- informowanie rolników o prawie dochodzenia odszkodowań od producentów wyrobów, powodujących wypadki przy pracy na drodze cywilnej;
- prowadzenie szkoleń połączonych z pokazami działania i prawidłowej eksploatacji maszyn i urządzeń;
- prowadzenie praktycznej nauki udzielania pierwszej pomocy przedlekarskiej dla rolników i ich dzieci;
- współpraca z instytucjami i organizacjami na rzecz zapobiegania wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym;

- stosowanie sprawdzonych i skutecznych form prewencji oraz wyszukiwanie nowych;
- doskonalenie form prewencji opartych na planowanym oddziaływaniu na środowisko wiejskie.

Prowadzone przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego od 1993 roku działania prewencyjne w istotny sposób wpływają na zmniejszenie wypadkowości wśród ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin.

2. Analizowanie przyczyn wypadków i chorób zawodowych

Inspektorzy ds. prewencji prowadząc oględziny miejsc i przedmiotów związanych z wypadkami, badali stosowane metody pracy, stan środków technicznych, przy użyciu których doszło do wypadku.

W Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego na podstawie dokumentacji powypadkowej otrzymanej z oddziałów regionalnych dokonano analizy przyczyn i okoliczności 123 wypadków śmiertelnych oraz 107 chorób zawodowych.

Ustalenie okoliczności i przyczyn wypadków pozwala na sformułowanie indywidualnych zaleceń prewencyjnych dla rolników, dostosowanie programu szkoleń z zakresu bhp w gospodarstwie rolnym do realnych zagrożeń w danym rejonie oraz wszczęcie przez Prezesa KRUS postępowań regresowych i prewencyjnych wobec producentów wadliwych środków produkcji, a także sprawdzenie, którym maszynom i urządzeniom może być przyznany Znak Bezpieczeństwa KRUS oraz wyróżnienie targowe.

Z przykładami zagrożeń zapoznawano rolników na szkoleniach, stoiskach informacyjnych Kasy, w różnych publikacjach opracowywanych i wydawanych przez KRUS, a także w audycjach radiowych i telewizyjnych.

Przyczyny wypadków przedstawione w opracowanej informacji rocznej pt. „*Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników oraz działania prewencyjne KRUS w 2005 roku*” omawiano podczas konferencji, seminariów i różnych spotkań poświęconych bezpieczeństwu pracy w rolnictwie.

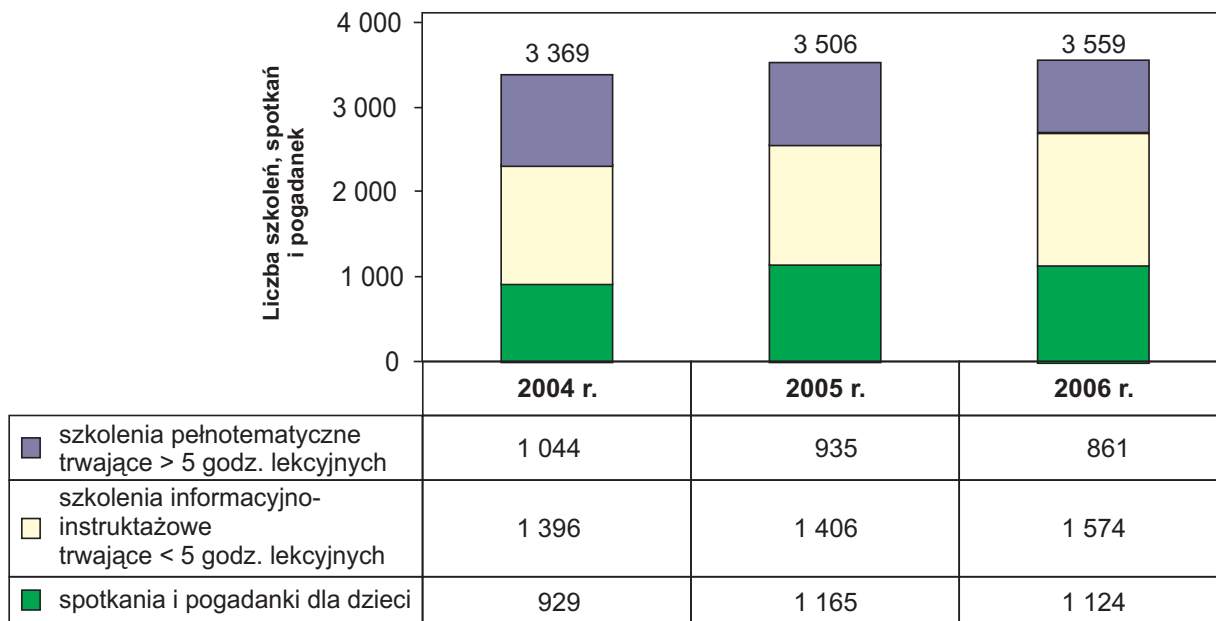
3. Szkolenia i instruktaż dla ubezpieczonych na temat zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym

Wszystkie oddziały regionalne organizowały dobrowolne, nieodpłatne szkolenia z zakresu wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym oraz spotkania i pogadanki na temat zagrożeń podczas pracy i zabawy dzieci w gospodarstwie rolnym. W 2006 roku przeprowadzono ich ogółem 3 559, tj. o 53 więcej (1,5 %) niż w roku poprzednim. Uczestniczyło w nich ponad 118 200 osób.

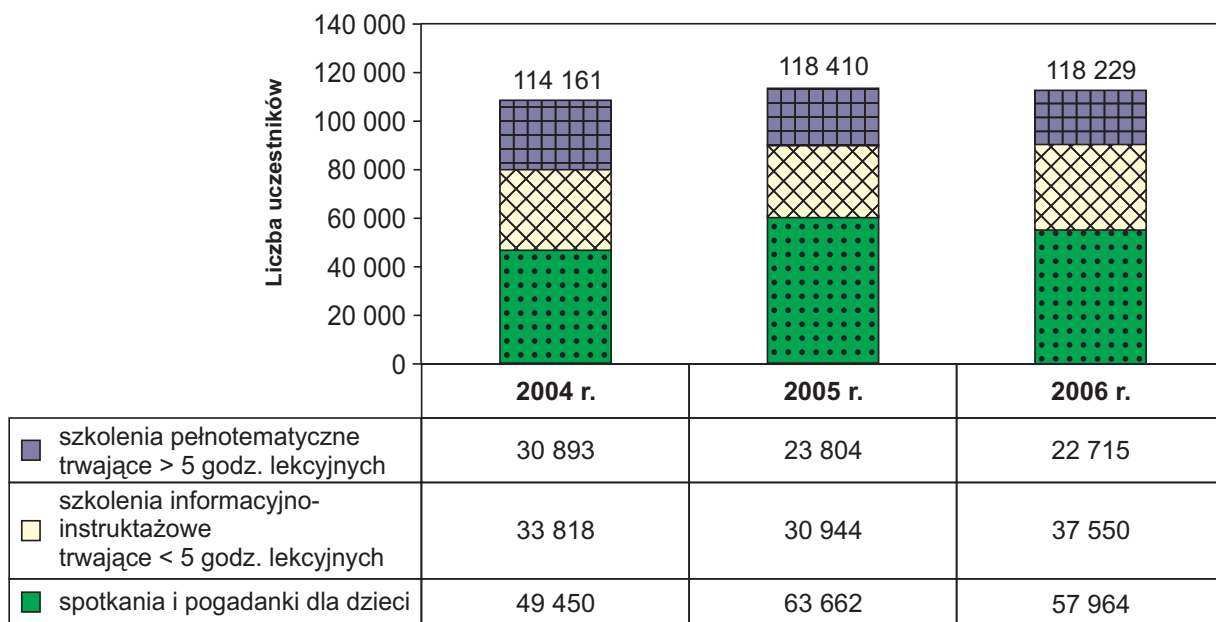
Przeprowadzono **2 199** szkoleń i spotkań z zakresu bhp z udziałem ponad 51 300 ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin oraz osób związanych ze środowiskiem wiejskim, **236** szkoleń dla prawie 9 000 uczniów średnich szkół rolniczych.

Dla dzieci i młodzieży wiejskiej zorganizowano ogółem **1 124** spotkania i pogadanki poświęcone zagrożeniom i bezpiecznym zachowaniom podczas pracy, zabawy i przebywania dzieci w gospodarstwie rolnym. Uczestniczyło w nich ponad 34 400 uczniów szkół podstawowych i 17 400 uczniów gimnazjów oraz ponad 6 100 dzieci wiejskich przebywających w okresie wakacyjnym na półkoloniach, koloniach, turnusach rehabilitacyjnych.

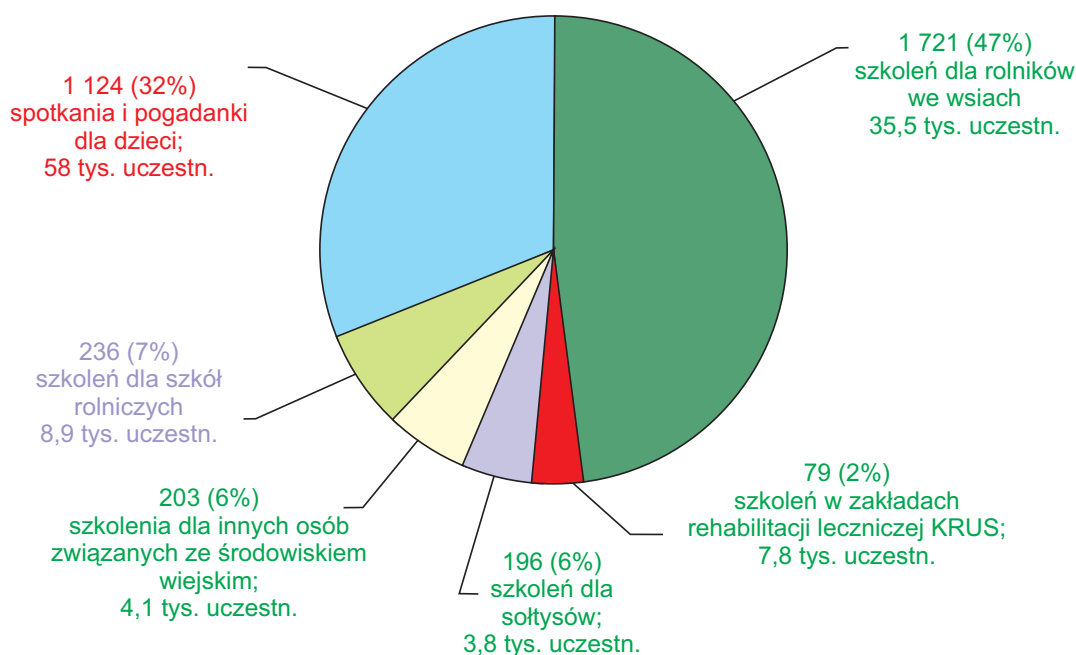
Liczba szkoleń z zakresu bhp w gospodarstwie rolnym w latach 2004-2006

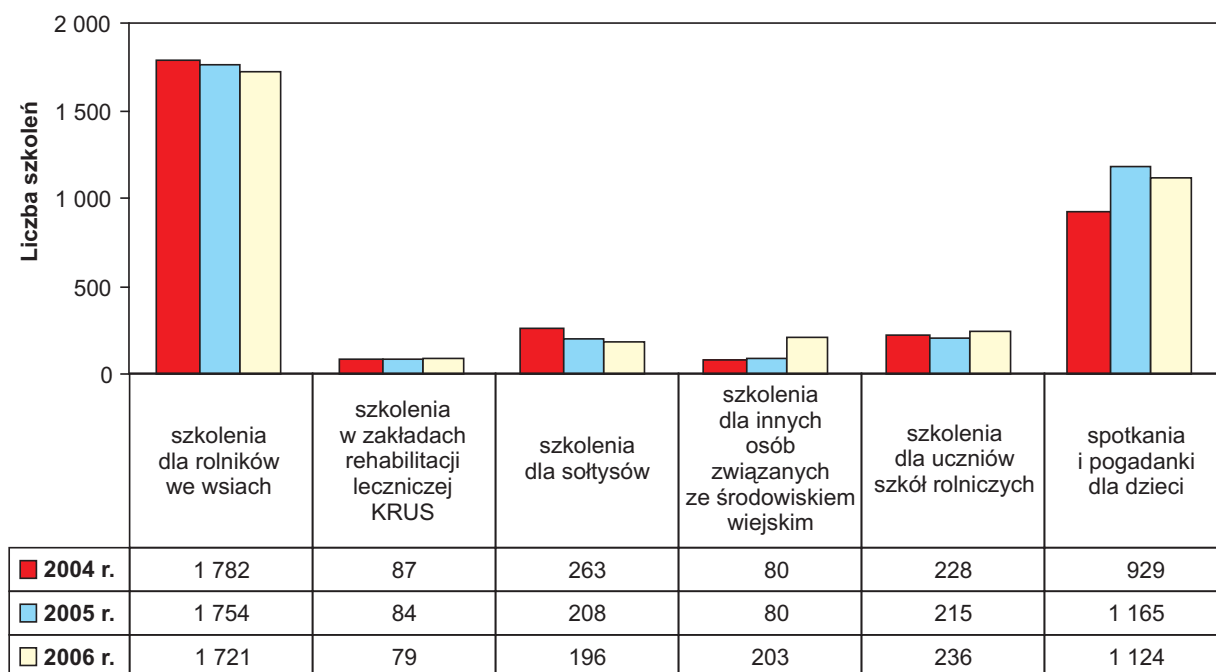
Liczba uczestników szkoleń z zakresu bhp w gospodarstwie rolnym w latach 2004-2006

Liczba szkoleń z zakresu bhp w 2006 roku – według grup odbiorców

Liczba szkoleń z zakresu bhp – według grup odbiorców w latach 2004-2006

Według danych OR szkolenia przeprowadzono dla rolników z 3 626 wsi, tj. z ponad 9 % sołectw w kraju. Przeszkolono ogółem 4 974 sołtysów, tj. 12,4% urzędujących sołtysów.

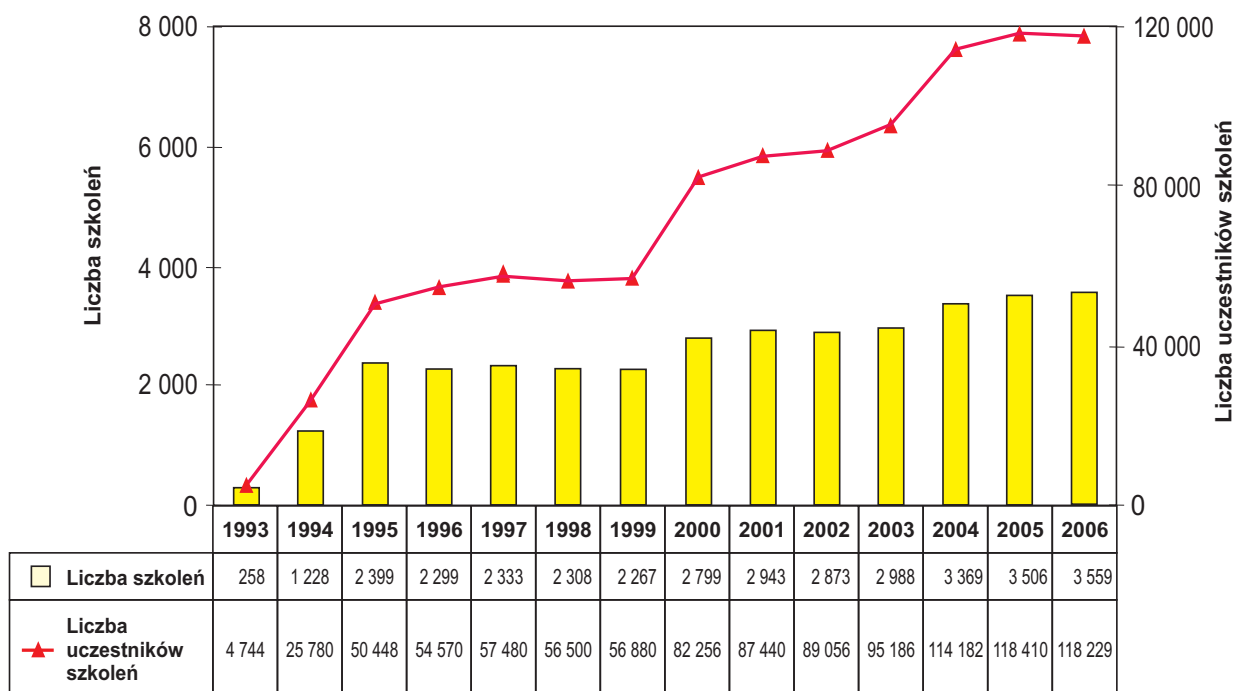
Program pełnotematycznego szkolenia z zakresu bhp w gospodarstwie rolnym obejmuje 9 tematów, tj:

- informacja o KRUS i podstawowe problemy związane z ubezpieczeniem społecznym rolników;
- zagrożenia zdrowia i życia rolników;
- zasady bezpiecznej pracy z maszynami i urządzeniami rolniczymi;
- zasady bezpiecznej pracy przy obsłudze zwierząt;
- bezpieczeństwo w transporcie rolniczym;
- bezpieczeństwo w pracy na wysokości, w zagłębieniach i zbiornikach;
- zasady bezpiecznej pracy ze środkami chemicznymi;
- bezpieczne użytkowanie instalacji i urządzeń elektrycznych;
- udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym w wypadkach.

Tematy dostosowywano do występującej w danym rejonie produkcji oraz istniejących zagrożeń wypadkowych, rozpoznawanych w wyniku analizy wypadków, przeglądów i wizytacji gospodarstw.

Uczestnikom szkoleń wręczano broszury nt. bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym.

Szkolenia z zakresu wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym w latach 1993-2006

Szkolenia dla rolników nt. bhp przeprowadzone przez OR KRUS w 2006 roku

*w wsi Szlasy Lipno
Fot. OR w Zambrowie*

*w Starym Berezowie
Fot. OR w Białymstoku*

*w Krzyżanówce
Fot. OR w Radomiu*

*w Kolbaskowie
Fot. OR w Szczecinie*

*w Głodnie (dla rodziców uczniów SP)
Fot. OR w Koninie*

*we wsi Stare Siolo
Fot. OR w Przeworsku*

*w miejscowości Brody
Fot. OR w Kielcach*

*w Wilamowicach
Fot. OR w Bielsku-Białej*

Szkolenia i pogadanki dla dzieci nt. bhp przeprowadzone przez OR KRUS w 2006 roku

*w Szkole Podstawowej w Świętoszówce
Fot. OR w Bielsku-Białej*

*w Szkole Podstawowej w Osowcu
Fot. OR w Zambrowie*

*Lekcje szkoleniowe z wykorzystaniem filmu „Rodzina Porażków”
Fot. OR w Krakowie*

*w Szkole Podstawowej w Rogowie
Fot. OR w Białymstoku*

*na turnusie rehabilitacyjnym w CRR
w Iwoniczu Zdroju, Fot. OR w Jaśle*

na półkolonii letniej w Gryżowie

w czasie wakacji w Dobieszowicach

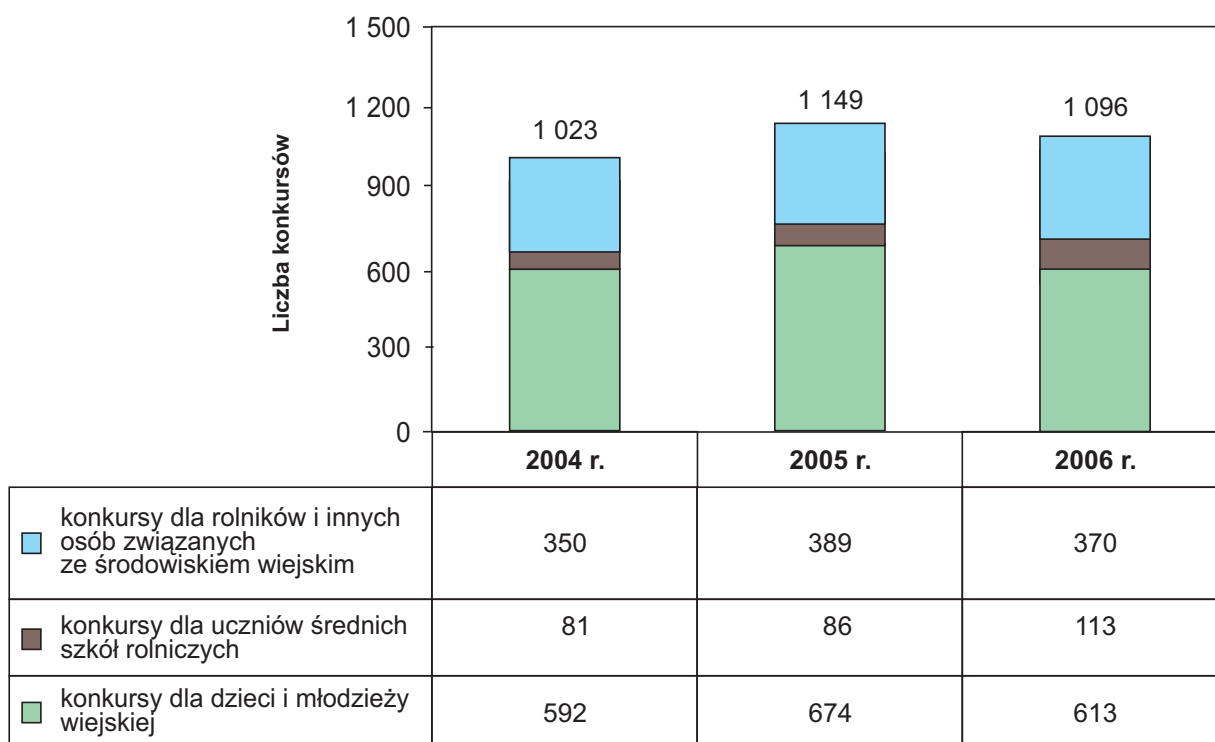
Fot. OR w Opolu

4. Pozaszkoleniowe formy upowszechniania wiedzy o zagrożeniach wypadkami przy pracy rolniczej i chorobami zawodowymi oraz zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym

Olimpiady, konkursy i quizy wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym

Oddziały regionalne przeprowadziły ogółem 1 096 olimpiad i różnego typu konkursów wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym, a wzięło w nich udział prawie 55,5 tys. ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin.

Konkursy wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym przeprowadzone przez OR KRUS w latach 2004-2006

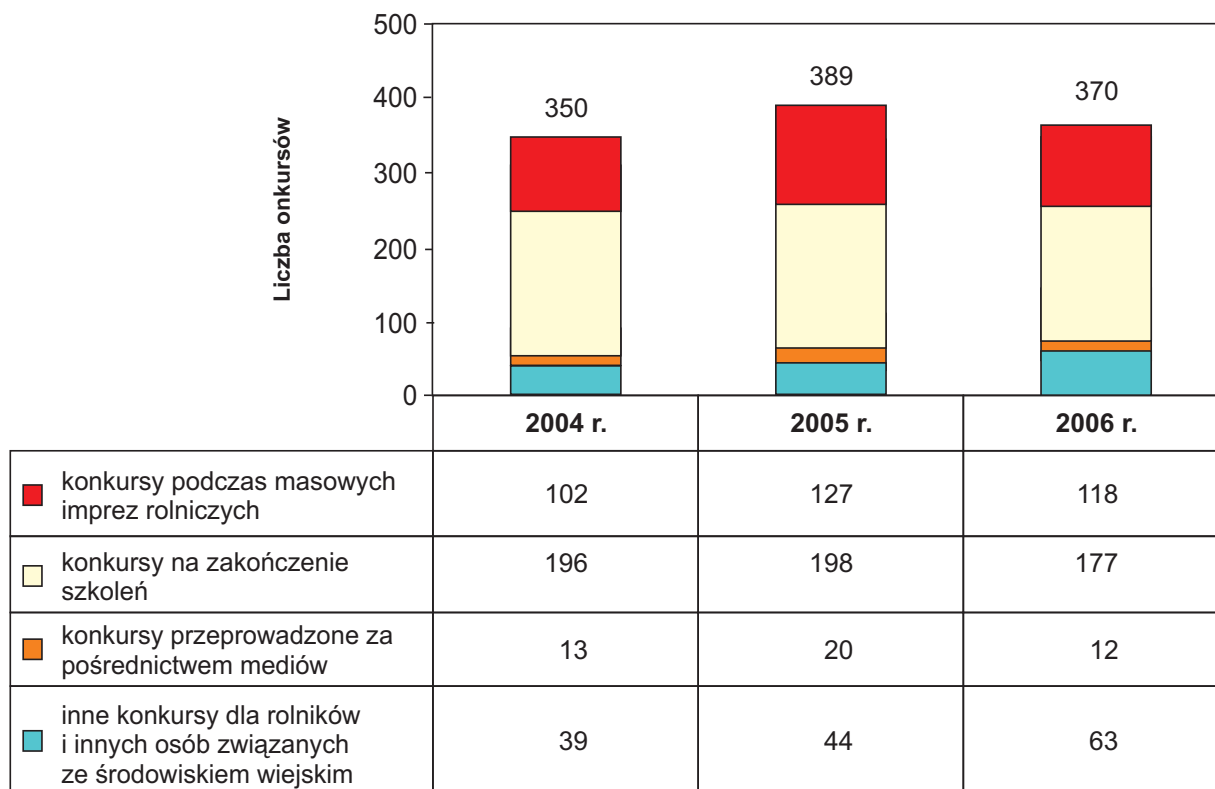
Z myślą o rolnikach i osobach związanych ze środowiskiem wiejskim zorganizowano **370** konkursów i quizów wiedzy o bhp (najwięcej konkursów na zakończenie szkoleń z zakresu bhp – 177 i podczas masowych imprez rolniczych – 118).

W 283 średnich szkołach rolniczych, w **113** olimpiadach i konkursach, wzięło udział prawie 4 800 uczniów – przyszłych rolników.

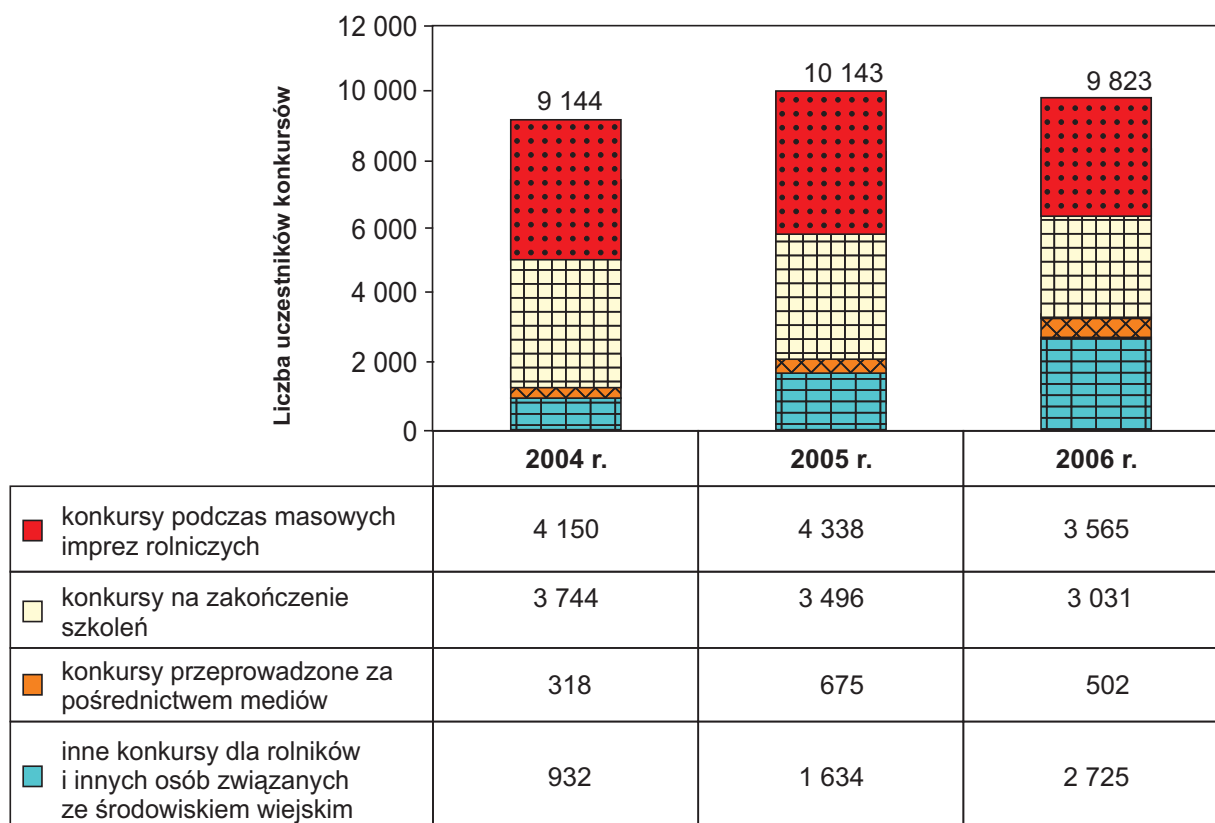
Dla prawie 40 900 dzieci i młodzieży wiejskiej przeprowadzono **613** konkursów w szkołach podstawowych, gimnazjach, podczas wakacji i masowych imprez lokalnych, w tym 287 konkursów testowych w 519 szkołach i 326 konkursów plastycznych w 869 szkołach.

Liczba konkursów wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym, organizowanych dla rolników w latach 2004-2006

Liczba uczestników konkursów wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym, organizowanych dla rolników w latach 2004-2006

Konkursy nt. bhp dla dzieci i młodzieży przeprowadzone przez OR KRUS w 2006 roku

*Konkurs na teatrzyk kukiełkowy –
Szkoła Podstawowa w Kaplonosach
Fot. OR w Chełmie*

*Konkurs wiedzy dla uczniów
ze Szkoły Podstawowej w Małym Czystym
Fot. OR w Grudziądzu*

*Finaliści Konkursu Literackiego „Wsi spokojna,
wsi bezpieczna” w Domu Kultury w Olkuszu.
Fot. OR w Katowicach*

*Konkurs plastyczny
podczas gminnych dożynek w Dąbrówce
Fot. OR w Warszawie*

*Slajd w konkursie na prezentacje
multimedialne
Fot. OR w Katowicach*

*Prace zgłoszone na konkurs
fotograficzny
Fot. OR w Bielsku-Białej*

*Konkurs testowy z wiedzy o bhp dla uczniów
ze szkół gminy Orły
Fot. OR w Przeworsku*

*Konkurs plastyczny dla uczniów
szkół podstawowych
Fot. OR w Jaśle*

Prace konkursowe wykonane przez dzieci

*Nagrodzone prace w konkursie plastycznym
Wojśławice
Fot. OR w Zduńskiej Woli*

*Dzieci prezentują swoje prace
konkursowe
Fot. OR w Jaśle*

*Praca konkursowa obrazująca upadek
z przyczepy
Fot. OR w Katowicach*

*Prace dzieci wystawione w siedzibie
OR KRUS
Fot. OR w Szczecinie*

*Praca konkursowa obrazująca upadek
z przyczepy
Fot. OR w Katowicach*

*Praca obrazująca niebezpieczeństwo
ze strony zwierząt
Fot. OR w Katowicach*

*Praca z konkursu „Jestem bezpieczny”
Fot. OR w Lublinie*

*Pokonkursowa wystawa prac plastycznych
Fot. OR w Zambrowie*

Konkursy na bezpieczne gospodarstwo rolne

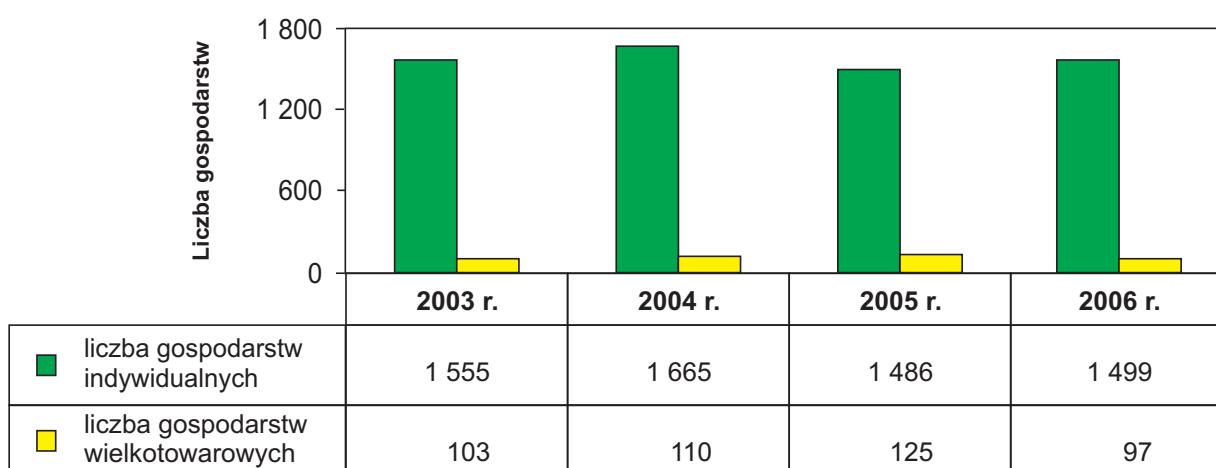
Rolnicy brali udział po raz czwarty w Ogólnokrajowym Konkursie *Bezpieczne Gospodarstwo Rolne* – w kategorii gospodarstw indywidualnych oraz kategorii gospodarstw wielkotowarowych – organizowanym przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Agencję Nieruchomości Rolnych, Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz Państwową Inspekcję Pracy.

Patronat honorowy nad konkursem objął Pan Lech Kaczyński – Prezydent RP, a medialny – Program I TVP S.A. i FARMER – dwutygodnik Przedsiębiorstwa Wydawniczego „Rzeczpospolita”.

Do Konkursu przystąpiło 1 499 gospodarstw indywidualnych i 97 gospodarstw wielkotowarowych. Gospodarstwa indywidualne oceniano w trzech etapach – regionalnym, wojewódzkim i ogólnokrajowym.

Podsumowanie Konkursu i wręczenie nagród laureatom etapu ogólnokrajowego odbyło się podczas Międzynarodowych Targów Polagra-Farm w Poznaniu.

**Liczba gospodarstw zgłoszonych do Konkursu
Bezpieczne Gospodarstwo Rolne w latach 2003-2006**

Ponadto 15 oddziałów regionalnych współuczestniczyło w organizacji innych konkursów, w których oceniano stan bezpieczeństwa gospodarstw. Były to najczęściej konkursy o zasięgu lokalnym. W konkursach tych wzięło udział 921 gospodarstw rolników indywidualnych.

Przeglądy gospodarstw i prac polowych

Pracownicy prewencji w wielu oddziałach regionalnych (często wspólnie z inspektorami PIP, a niekiedy również ze strażakami OSP, przedstawicielami ODR) wizytowali gospodarstwa w ramach akcji żniwnej oraz podczas intensywnych prac wiosennych i jesiennych.

Celem tych wizytacji było zwrócenie uwagi rolnika na występujące zagrożenia w obejściu, polu i drodze, wynikające z nieznanomości zasad bhp i wadliwego lub niezabezpieczonego sprzętu, a także na bezpieczeństwo dzieci, pomagających rodzicom lub przebywających w pobliżu wykonywanych prac polowych.

Popularyzacja zasad bezpiecznej pracy za pośrednictwem środków masowego przekazu

Informacje o zasadach bezpiecznej pracy były upowszechniane za pośrednictwem mediów. Publikacje o tematyce bhp w rolnictwie ukazywały się w prasie lokalnej, regionalnej i rolniczej, a także biuletynach urzędów gmin i izb rolniczych. Ukazało się 531 artykułów prasowych oraz nagrano 127 audycji radiowych oraz 41 telewizyjnych emitowanych przez stacje publiczne i komercyjne. Dla Redakcji Gospodarczo-Społecznej I Programu Polskiego Radia nagrano 52 cotygodniowe audycje poświęcone zagrożeniom w gospodarstwach rolnych.

Pracownicy Kasy dostarczali dziennikarzom niezbędnych materiałów i informacji do przedstawiania skali, okoliczności i przyczyn wypadków, zasad bhp oraz promowania podejmowanych działań prewencyjnych.

W mediach ogłaszano i prowadzono konkursy wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym.

Kasa przeprowadziła XII Konkurs pn. „W rolnictwie można pracować bezpieczniej”, na publikacje poświęcone popularyzacji wiedzy o zagrożeniach i zasadach bezpiecznej pracy w rolnictwie. Wzięło w nim udział 28 dziennikarzy – autorów 53 audycji radiowych, 43 publikacji prasowych i 9 cyklicznych audycji emitowanych przez trzy Ośrodki Regionalne TVP.

Kasa współuczestniczyła w organizacji finałów konkursów: AgroEkoTurystycznym „Zielone Lato” i „Strażacy, ochotnicy nie tylko gaszą”, przeprowadzonych przez I Program Polskiego Radia.

Na stronie internetowej Kasy (www.krus.gov.pl prewencja) zamieszczono treści broszur nt. bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym, komunikaty o wypadkach wśród rolników, opracowanie „*Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników oraz działania prewencyjne KRUS w 2005 roku*”, a także informacje o niektórych podejmowanych działaniach prewencyjnych, regulaminy i wyniki konkursów prowadzonych przez Centralę Kasy.

Stoiska informacyjne KRUS

Zorganizowano 316 stoisk informacyjnych Kasy, m.in. podczas: Międzynarodowych Targów (POLAGRA-FARM w Poznaniu, AGROTECH w Kielcach i AGRO-TECH w Minikowie), regionalnych targów i wystaw rolniczych, Dożynek Jasnogórskich w Częstochowie oraz wojewódzkich, powiatowych i gminnych; lokalnych festynów i pikników; Dni Otwartych Drzwi w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego oraz innych spotkań z udziałem rolników.

Na stoiskach prezentowano prewencyjne materiały popularyzatorskie, odzież ochronną dla rolników, ochrony osobiste, wyroby oznaczone Znakiem KRUS i inne wyroby zwiększające bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym. Organizowano różne konkursy z zakresu wiedzy o bhp dla rolników i ich dzieci oraz promowano najbezpieczniejsze gospodarstwa.

Według danych oddziałów regionalnych stoiska odwiedziło ogółem około 190 tys. osób.

Zdobywcy I miejsca w Konkursie „Bezpieczne Gospodarstwo Rolne´ 2006”

Wydzielony wybieg dla drobiu

Wały przegubowo-teleskopowe wyposażone w osłony i łańcuszki

Ustawienie maszyn do bezpiecznego agregowania

W wydzielonym pomieszczeniu znajdują się odzież i ochrony pracy

Otwory zrzutowe zabezpieczone barierkami

Oznakowane progi w starych budynkach gospodarskich

Po zakończonej pracy maszyny są czyszczone i myte

Fot. C/KRUS

Stoiska informacyjne KRUS w 2006 roku

*na Targach Agrotech w Kielcach
Fot. OR w Kielcach*

*podczas Dni Kukurydzy w Andrzejewie
Fot. OR w Zambrowie*

*na Dożynkach w Dąbrówce
Fot. OR w Warszawie*

*na imprezie „Jużyna 2006” w Zarzeczu
Fot. OR w Przeworsku*

*podczas dożynek
Fot. OR w Augustowie*

*Laureaci regionalnego etapu konkursu „Bezpieczne
Gospodarstwo Rolne” na stoisku OR KRUS
Fot. OR w Sztumie*

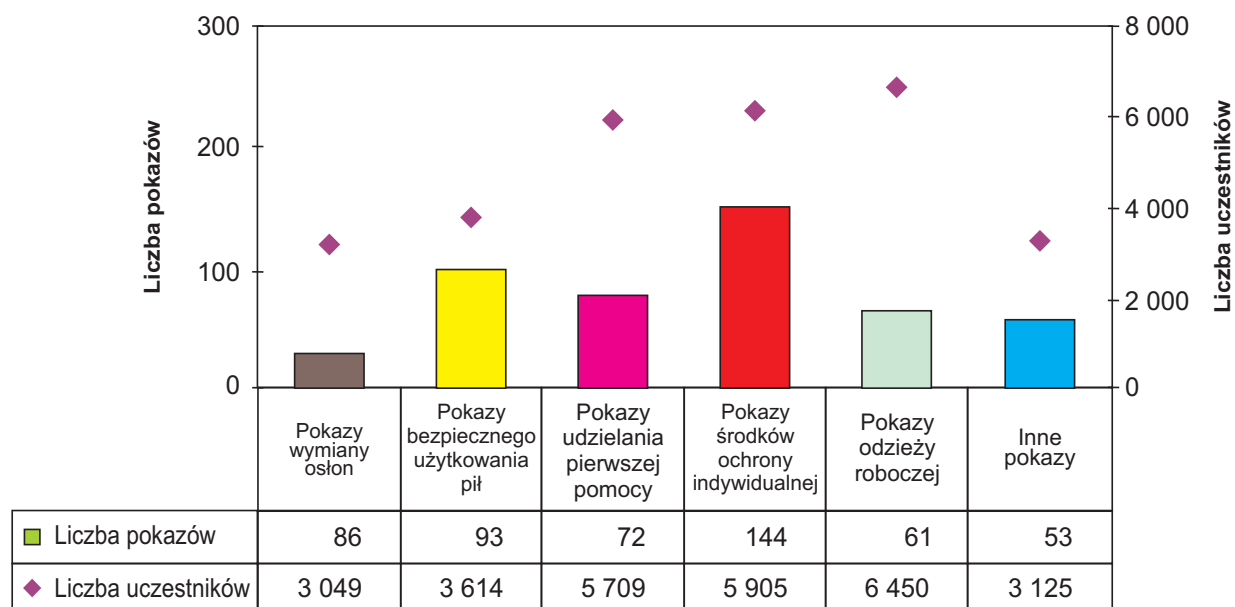

*na targach w Barzkowicach
Fot. OR w Szczecinie*

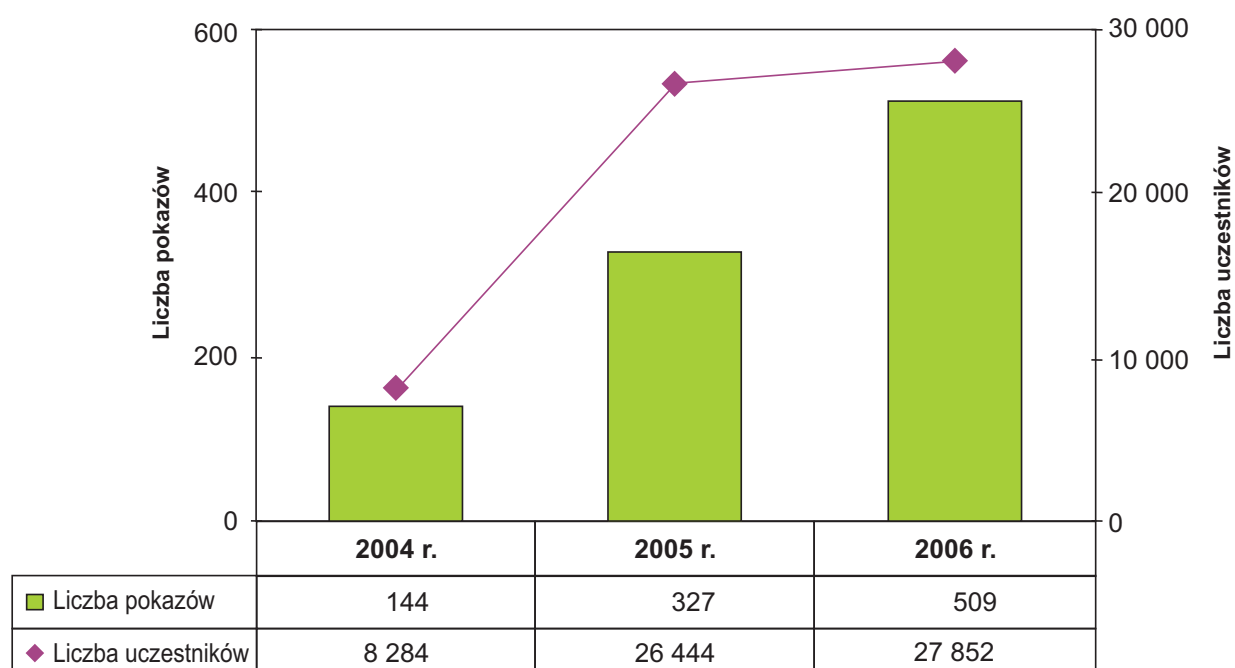
Pokazy

Przeprowadzono ogółem 509 pokazów dla ponad 27 850 osób, najwięcej pokazów środków ochrony osobistej (144), bezpiecznego użytkowania pilarek łańcuchowych – (93), wymiany osłon wałów przegubowo-teleskopowych (86), odzieży roboczej (61).

Pokazy przeprowadzone przez OR KRUS w 2006 roku

Liczba pokazów i ich uczestników w latach 2004-2006

Ponadto oddziały przeprowadzały pokazy bezpiecznej obsługi opryskiwaczy, wymiany dysz opryskiwaczy, pokazy bezpiecznej obsługi eksploatacji instalacji elektrycznej w gospodarstwie, pokazy prawidłowego posługiwania się drabiną przystawną czy pokazy prawidłowego agregowania maszyn rolniczych z ciągnikiem.

Wymiany osłon do wałów przegubowo-teleskopowych dokonywali głównie pracownicy Lubelskiej Fabryki Maszyn Rolniczych, a prawidłowego cięcia drewna pilarkami uczyli przedstawiciele firm HUSQVARNA, STIHL, SOLO oraz pracownicy nadleśnictw.

Pokazy pierwszej pomocy przedmedycznej prowadzono przy wsparciu strażaków z OSP, pracowników NZOZ i PCK.

W pokazach środków ochrony osobistych i odzieży roboczej dla rolników uczestniczyli przedstawiciele firm: GRENE, JANEL, NOWEL, SYNGENTA CROP PROTECTION, ELEKTROMET, ANKO-POL, BHP ELMEX, PILARTECH, HUSQVARNA, Spółdzielnia Inwalidów TĘCZA.

Współdziałanie Kasy w tworzeniu systemu ratownictwa przedmedycznego

Na podstawie porozumienia zawartego 23.12.1999 roku, pomiędzy Prezesem Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego a Prezesem Zarządu Głównego Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej, dotyczącego współpracy we wdrażaniu systemu ratownictwa przedlekarskiego w rejonach wiejskich, Kasa – w celu łagodzenia skutków wypadków przy pracy rolniczej – za pośrednictwem oddziałów regionalnych doposażyła w sprzęt ratownictwa przedmedycznego kolejne 49 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej.

Ogółem Kasa przekazała 530 zestawów ratownictwa przedmedycznego, do około 15 % jednostek OSP funkcjonujących w Krajowym Systemie Ratowniczo-Gaśniczym.

Jednostki OSP, które otrzymały ww. zestawy przekazują informację do oddziałów regionalnych o ich wykorzystaniu. W 2006 roku zestawy do udzielania pierwszej pomocy przedlekarskiej były wykorzystane w 2 449 akcjach. Interwencje te dotyczyły wypadków przy pracy rolniczej, w czasie pożarów, wypadków drogowych i innych.

Strażacy wspólnie z pracownikami Kasy przeprowadzili 79 szkoleń z zakresu ochrony ppoż. dla 4 242 osób, 70 pokazów akcji gaszenia pożarów, w których wzięło udział 5 969 uczestników oraz 72 pokazy udzielania I pomocy przedlekarskiej dla 5 709 dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Również w ramach współpracy z OSP przeprowadzono 147 wizytacji 302 gospodarstw rolnych. Podczas imprez otwartych i festynów strażacy współorganizowali turnieje, zawody i konkursy plastyczne o tematyce przeciwpożarowej.

Pokazy przeprowadzone przez OR KRUS w 2006 roku

Pokazy obsługi pilarek spalinowych

Fot. OR w Bydgoszczy

Fot. OR w Opolu

Fot. OR w Ostrołęce

Fot. OR w Pile

Pokazy odzieży roboczej i ochron osobistych

Fot. OR w Bielsku-Białej

Fot. OR w Szczecinie

Fot. OR w Białymstoku

Fot. OR w Bydgoszczy

Pokazy wymiany osłon wałów przegubowo-teleskopowych

Fot. OR w Białymstoku

Fot. OR w Pile

Fot. OR w Szczecinie

Pokazy udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej

Fot. OR w Kielcach

Fot. OR w Augustowie

Fot. OR w Szczecinie

Fot. OR w Bielsku-Białej

Inne pokazy

*Pokaz obsługi opryskiwaczy w Siennie
Fot. OR w Radomiu*

*Pokaz stosowania środków ochrony roślin
Fot. OR w Biłgoraju*

Formy współpracy z OSP

*Szkolenie dla uczniów szkoły podstawowej
Fot. OR w Zielonej Górze*

*Pokaz udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej
Fot. OR w Augustowie*

*Przekazanie zestawu ratownictwa przedmedycznego
Fot. OR w Sztumie*

*Pokaz udzielania pierwszej pomocy dla uczniów
gimnazjum w Szumowie
Fot. OR w Zambrowie*

*Przekazanie zestawu ratownictwa przedmedycznego
Fot. OR w Tarnowie*

*Pokaz ratownictwa przedmedycznego
Fot. OR w Grudziądzu*

Udział Kasy w pracach komisji ds. bhp w rolnictwie

Przedstawiciele oddziałów regionalnych uczestniczyli w pracach wojewódzkich i regionalnych Komisji ds. Bezpieczeństwa i Higieny Pracy w Rolnictwie Indywidualnym, pełniąc w nich różne funkcje.

W komisjach tych działa wiele instytucji, stowarzyszeń i urzędów, które włączają się do działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa życia i pracy na wsi – urzędy wojewódzkie i marszałkowskie, Państwowa Inspekcja Pracy, Ośrodki Doradztwa Rolniczego, Wojewódzkie Inspekcje Sanitarne, Inspekcja Ochrony Roślin, Państwowy Instytut Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Komendy Wojewódzkie Policji, Państwowa Straż Pożarna, Związki Ochotniczych Straży Pożarnych, Izby Rolnicze, Stowarzyszenia Sołtysów, Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych, Agencja Rynku Rolnego, Agencja Nieruchomości Rolnych, Wojewódzkie Stacje Sanitarно-Epidemiologiczne, Związek Harcerstwa Polskiego, Kuratoria Oświaty, Szkoły Rolnicze.

Efektom tej pracy było przeprowadzenie wielu wspólnych działań prewencyjnych.

Udział w seminariach i konferencjach

Pracownicy Kasy uczestniczyli i wygłaszali referaty na seminariach, konferencjach oraz różnego rodzaju spotkaniach poświęconych zagadnieniom związanym z bezpieczeństwem pracy w gospodarstwie rolnym, m.in.:

- Międzynarodowej Konferencji Naukowej pt: „Problemy intensyfikacji produkcji zwierzęcej z uwzględnieniem ochrony środowiska i standardów UE” – 26-27 września 2006 r. IBMER w Warszawie,
- XXII Międzynarodowym Seminarium Wykładowców Ergonomii pt: „Udział edukacji i badań z zakresu ergonomii i bezpieczeństwa pracy w ochronie zdrowia społeczeństwa” – 15-18 października 2006 r. w Międzyzdrojach,
- XIII Międzynarodowym Seminarium Ergonomii, Bezpieczeństwa i Higieny Pracy pt: „Wypadki w rolnictwie – dynamika zmian w ostatniej dekadzie” – 23 - 25 października 2006 r. IMW w Lublinie,
- XII Krajowej Konferencji pt: „Problematyka bezpieczeństwa ergonomii oraz ekologii w użytkowaniu maszyn i ciągników rolniczych”, organizowanej przez PIMR – 9 listopada 2006 r. w Poznaniu.

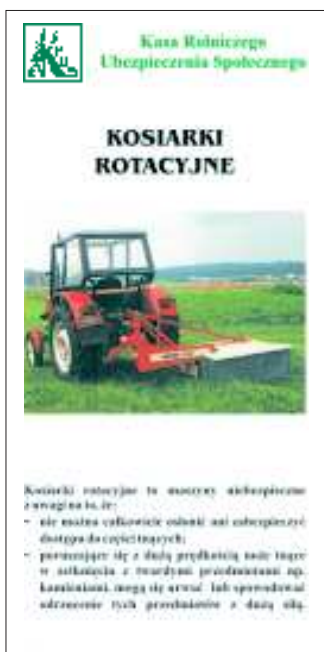
Materiały popularyzatorskie KRUS

W ramach działań prewencyjnych wydrukowano i przekazano rolnikom oraz ich dzieciom następujące wydawnictwa:

- 9 broszur dla rolników na temat bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym, w ogólnym nakładzie 483 tys. egzemplarzy:
  - „Ochrona zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym”,
  - „Bezpieczna praca na wysokości, w wykopach i zbiornikach w gospodarstwie rolnym”,
  - „Bezpieczna obsługa maszyn i urządzeń w gospodarstwie rolnym”,
  - „Bezpieczna obsługa zwierząt gospodarskich”,
  - „Pył występujący w rolnictwie jest niebezpieczny”,
  - „Bezpieczna praca z chemicznymi środkami ochrony roślin”,

„Chorób odzwierzęcych można się ustrzec”,
 „Wyroby oznaczone znakiem bezpieczeństwa KRUS”,
 „Wyroby zwiększające bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym”;

- książeczki dla dzieci pt: „Jak bezpiecznie pomagać rodzicom w gospodarstwie rolnym” i „Dozwolone od lat 16-stu”, w nakładzie 125 tys. egzemplarzy;
- 3 ulotki prewencyjne dla rolników nt. bezpiecznej obsługi maszyn rolniczych, w nakładzie po 100 tys. egzemplarzy;

- kalendarz dla rolników na 2007 rok, przedstawiający prace szczególnie niebezpieczne dla dzieci, w nakładzie 100 tys. egzemplarzy.

5. Podejmowanie starań o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników

Prezes KRUS od dnia 01. stycznia 1995 roku wyrobom bezpiecznym, to jest maszynom i urządzeniom o wysokim poziomie bezpieczeństwa lub innym wyrobom zwiększającym bezpieczeństwo pracy rolniczej, nadaje własny znak bezpieczeństwa.

Znak Bezpieczeństwa KRUS nadawany jest na podstawie regulaminu, który określa warunki ubiegania się, przyznawania i odbierania tego Znak.

Dostawca (producent, importer, sprzedawca) występujący o nadanie „Znaku Bezpieczeństwa KRUS”, dobrowolnie poddaje atestacji swój wyrób, zarówno pod względem spełnienia wymogów bezpieczeństwa biernego (konstrukcja), jak i czynnego (zaistnienie wypadków z udziałem danego urządzenia w przeszłości – ryzyko szcążkowe). Przy określaniu wymogów dotyczących bezpieczeństwa czynnego Centrala Kasy opiera się na danych dotyczących ewentualnych wypadków z udziałem danej maszyny zebranych ze wszystkich jednostek organizacyjnych KRUS. W dobrowolnej atestacji wyrobów na Znak KRUS założono, że wyniki badań zawarte w ekspertyzie, sporządzonej w ramach procedury jego przyznawania nie są tajne, a dostawca wyraża zgodę na ich udostępnianie. Wyniki te służą również do analizy zagrożeń i oceny ryzyka szcążkowego. Procedura przyznawania „Znaku Bezpieczeństwa KRUS” jest procedurą niekomercyjną.

W 2006 roku na podstawie opinii Komisji Kwalifikującej wyroby do „Znaku Bezpieczeństwa KRUS”, Prezes Kasy wydał 5 zezwoleń upoważniających 4. producentów do oznaczania 7. wyrobów „Znakiem KRUS”.

Uroczyste wręczenie zezwoleń odbyło się podczas podsumowania Konkursu „AgroLiga’2006” w Warszawie i Międzynarodowych Targów Rolniczych „POLAGRA-FARM’2006” w Poznaniu.

Od 2001 roku producenci, którym Prezes Kasy zezwolił na oznaczanie wyrobów „Znakiem Bezpieczeństwa KRUS”, otrzymują dodatkowo statuetkę „DOBROŚLAW”, symbolizującą „sławę producentom dbającym o bezpieczeństwo rolników”.

Na koniec 2006 roku ważnych było 46 zezwoleń, upoważniających 19. producentów do oznaczania Znakiem Kasy 129. wyrobów.

Wyroby oznaczone *Znakiem Bezpieczeństwa KRUS* w 2006 roku

Przyczepiana owijarka bel Z 577, produkcji „METAL-FACH” z Sokółki

Zawieszana owijarka bel Z 557, produkcji „SIPMA” S.A. z Lublina

Przyczepiany zbieracz do cebuli Z 437, produkcji „KRUKOWIAK” z Redecza Krukowego

Wóz paszowy T 659, produkcji „METAL-FACH” z Sokółki

Zapraviarka „AMELA”, produkcji AgrAlex z Redla k/Koszalina

Prezes Kasy przyznaje również od 1996 roku wyróżnienia targowe pn. „DOBROŚLAW” za „Wyrób zwiększający bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym”. Do tego wyróżnienia typowane są wyroby, które mogą zmniejszyć zagrożenia, występujące podczas pracy w gospodarstwach rolnych.

Podczas Międzynarodowych Targów Rolniczych „POLAGRA-FARM’2006” w Poznaniu Prezes Kasy przyznał dwa wyróżnienia targowe „DOBROŚLAW”. Otrzymały je:

- Firma „WEREMCZUK” z Lublina za ogławiarkę do marchwi z modułem rozdrabniania naci Z 451;
- Spółka z o.o. „GRENE” w Modle Królewskiej k/Konina za urządzenie do mycia obuwia.

Ogółem w latach 1996-2006 przyznano 51 wyróżnień targowych dla 42. dostawców (producentów i importerów) 77. typów wyrobów (56. grup wyrobów).

Wyroby zwiększające bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym, wyróżnione przez Prezesa Kasy w 2006 roku

Ogławiarka do marchwi z modułem rozdrabniania naci Z 451, produkowana w Firmie „WEREMCZUK” z Lublina.

Urządzenie do mycia obuwia, produkcji duńskiej, wprowadzane na rynek polski przez Spółkę z o.o. „GRENE” w Modle Królewskiej k/Konina.

Ustawa o u.s.r. nałożyła na KRUS obowiązek podejmowania starań w zakresie produkcji i dystrybucji bezpiecznych środków (produkcji i ochrony pracy), oraz umożliwiła Prezesowi Kasy domaganie się od dostawców wadliwych wyrobów i usług zwrotu świadczeń powypadkowych.

Od 1993 roku Kasa zakwestionowała jakość ponad 470 wadliwych wyrobów w postępowaniach regresowych i postępowaniach prewencyjnych.

W 2006 roku skompletowano dokumentację do wdrożenia 4. postępowania regresowych i 6. prewencyjnych.

Postępowania regresowe – w związku z wypadkami podczas użytkowania:

- szlifierki kątovej „TOPEX”, typ 51G082 o mocy 800 W,
- opryskiwacza zawieszanego połowego P161 z Zakładu Produkcji Maszyn Rolniczych w m. Smugi k/Lublina,
- przyczepianej prasy zwijającej „DEUTZ-FAHR”, typ GP 230,
- pionowego mieszalnika pasz sypkich H 0/75/1 z „MEPROZET” w Okonku.

Postępowania prewencyjne

– wobec producentów wyrobów powodujących wypadki:

- „KWAZAR CORPORATION” Spółka z o.o. w Jaktorowie k/Grodziska Maz., producenta m.in. przenośnego opryskiwacza ciśnieniowego o napędzie ręcznym V-12 P-110/2,
- Producenta, który m.in. przejął produkcję kabin ciągnikowych po b. FMR „AGROMET-KUNÓW” w Kunowie,
- „MEPROZET KOŚCIAN” S.A., producenta wozów asenizacyjnych.

– wobec producentów wyrobów stwarzających zagrożenia wypadkowe:

- PPUH „AKPIL” w Pilźnie, producenta sadzarek S 227,
- Przedsiębiorstwa „EXIDE-CENTRA” S.A. w Poznaniu, producenta m.in. akumulatora kwasowo-ołowiowego typ 170484 o pojemności 170 Ah,
- dostawców nowych maszyn rolniczych (ok. 100 typów maszyn, zasłaniających tylne światła sygnalizacyjne ciągników), nie przystosowanych do ruchu po drogach publicznych.

Ponadto prowadzono analizę przyczyn wypadków w celu ustalenia wpływu maszyn i innych technicznych środków do produkcji rolnej na bezpieczeństwo pracy rolników. Wyniki analiz publikowano w artykułach prasowych i umieszczano w referatach wygłoszonych na konferencjach naukowych. Wykorzystano je również do oddziaływania na producentów w celu zmniejszenia bądź wyeliminowania zagrożeń.

Uczestniczono w przeprowadzeniu XXXIV edycji Ogólnopolskiego Konkursu Poprawy Warunków Pracy, organizowanego przez CIOP pod patronatem Ministra Pracy i Polityki Społecznej. Prezes Kasy ufundował nagrodę specjalną autorce pracy dyplomowej inżynierskiej pt: *„Badanie wypadku przy pracy metodą probabilistyczną”*.

Pracownicy Kasy informowali o bezpiecznych środkach technicznych, ochronach pracy, ubraniach roboczych i ochronnych jak również o wyrobach wadliwych podczas targów i innych imprez rolniczych, podczas szkoleń i spotkań z rolnikami, na konferencjach, seminariach i sympozjach i innych spotkaniach poświęconych bezpieczeństwu pracy w rolnictwie. Zagadnienia te przedstawiono również w publikacjach w ogólnopolskich czasopismach rolniczych i wydawnictwach instytutów naukowych oraz w audycjach radiowych i telewizyjnych, a także na stronie internetowej Kasy.

Podsumowanie

W 2006 roku zgłoszono do KRUS 32 564 wypadków, tj. o 992 zdarzeń mniej (o 3%) niż w roku poprzednim.

Liczba wypadków powodujących wypłatę odszkodowań w następstwie orzeczonego uszczerbku na zdrowiu bądź śmierci wyniosła 20 651, tj. o 218 wypadków mniej (o 1 %) niż w 2005 roku. Wśród wypadków zakończonych decyzją przyznającą obserwuje się wzrost o 1 % liczby wypadków, w następstwie których orzeczonego uszczerbek na zdrowiu nie przekracza 5 % oraz zmniejszenie liczby wypadków śmiertelnych ze 128 w 2005 roku do 123 w 2006 roku. Obniżył się również wskaźnik wypadkowości mierzony liczbą wypadków na 1 000 ubezpieczonych i wyniósł 12,9.

Przeprowadzona analiza zgłoszonych wypadków do KRUS w 2006 roku wskazuje, że najczęściej przyczynami wypadków były:

- nieznajomość bądź nieprzestrzeżenie zasad bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym,
- zły stan nawierzchni podwórzy oraz bałagan w pomieszczeniach gospodarczych,
- nieodpowiednie metody pracy i nieumiejętne wykonywanie czynności,
- pośpiech i nieostrożność, a także wykonywanie pracy po spożyciu alkoholu,
- używanie maszyn i urządzeń nie spełniających wymogów bezpieczeństwa,
- nieświadomość stanu własnego zdrowia i sprawności – praca ponad siły,
- niestosowanie odzieży roboczej i ochron osobistych,
- nieprzestrzeżenie zasad ruchu drogowego.

Liczba stwierdzonych chorób zawodowych rolników zmniejszyła się ze 136 w 2005 r. do 107 w 2006 r. Dominowały choroby roznoszone przez kleszcze (boreliozy i kleszczowe zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych) oraz choroby układu oddechowego.

Zmniejszenie liczby wypadków to efekt prowadzonej – zgodnie z ustawowym obowiązkiem i kierunkami nakreślonymi przez Prezesa Kasy – działalności prewencyjnej i dużego zaangażowania pracowników KRUS, a także innych instytucji oraz organizacji działających na rzecz poprawy bezpieczeństwa pracy na wsi.

Działalność profilaktyczna Kasy skupiała się przede wszystkim na upowszechnianiu wiedzy o zagrożeniach zdrowia i życia przy pracy rolniczej oraz znajomości zasad bezpiecznej pracy. Służyły temu dobrowolne, nieodpłatne szkolenia i instruktaż z zakresu bhp oraz pozaszkoleniowe formy popularyzacji wiedzy o bhp w gospodarstwie rolnym, które były wzbogacane i udoskonalane.

Różnorodność działań sprawiła, że szerokie grono mieszkańców wsi w sposób bezpośredni lub pośredni miało kontakt z problematyką bezpieczeństwa pracy w rolnictwie.

Działania były kierowane do ubezpieczonych rolników i członków ich rodzin, sołtysów i innych osób związanych ze środowiskiem wiejskim, uczniów średnich szkół rolniczych, gimnazjów i szkół podstawowych na wsi oraz dzieci rolników przebywających na koloniach, półkoloniach, turnusach rehabilitacyjnych w czasie wakacji.

Realizując porozumienie o wdrażaniu systemu ratownictwa przedlekarskiego w rejonach wiejskich, przekazano nieodpłatnie do kolejnych jednostek OSP zestawy ratownictwa przedmedycznego.

Działania prewencyjne prowadzono wspólnie z wieloma instytucjami i organizacjami, przede wszystkim z Sygnatariuszami podpisanego 6 marca 2001 roku porozumienia w sprawie współpracy na rzecz poprawy stanu bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie. Współdziałano również z producentami maszyn i urządzeń dla rolnictwa. Przedstawiciele oddziałów regionalnych czynnie uczestniczyli w pracach Komisji ds. Bezpieczeństwa i Higieny Pracy w Rolnictwie Indywidualnym.

Na działalność prewencyjną z Funduszu Prewencji i Rehabilitacji wydatkowano 1 416 tys. złotych, tj. zaledwie 35 złotych na jedno sołectwo lub 88 groszy na jednego ubezpieczonego w KRUS.

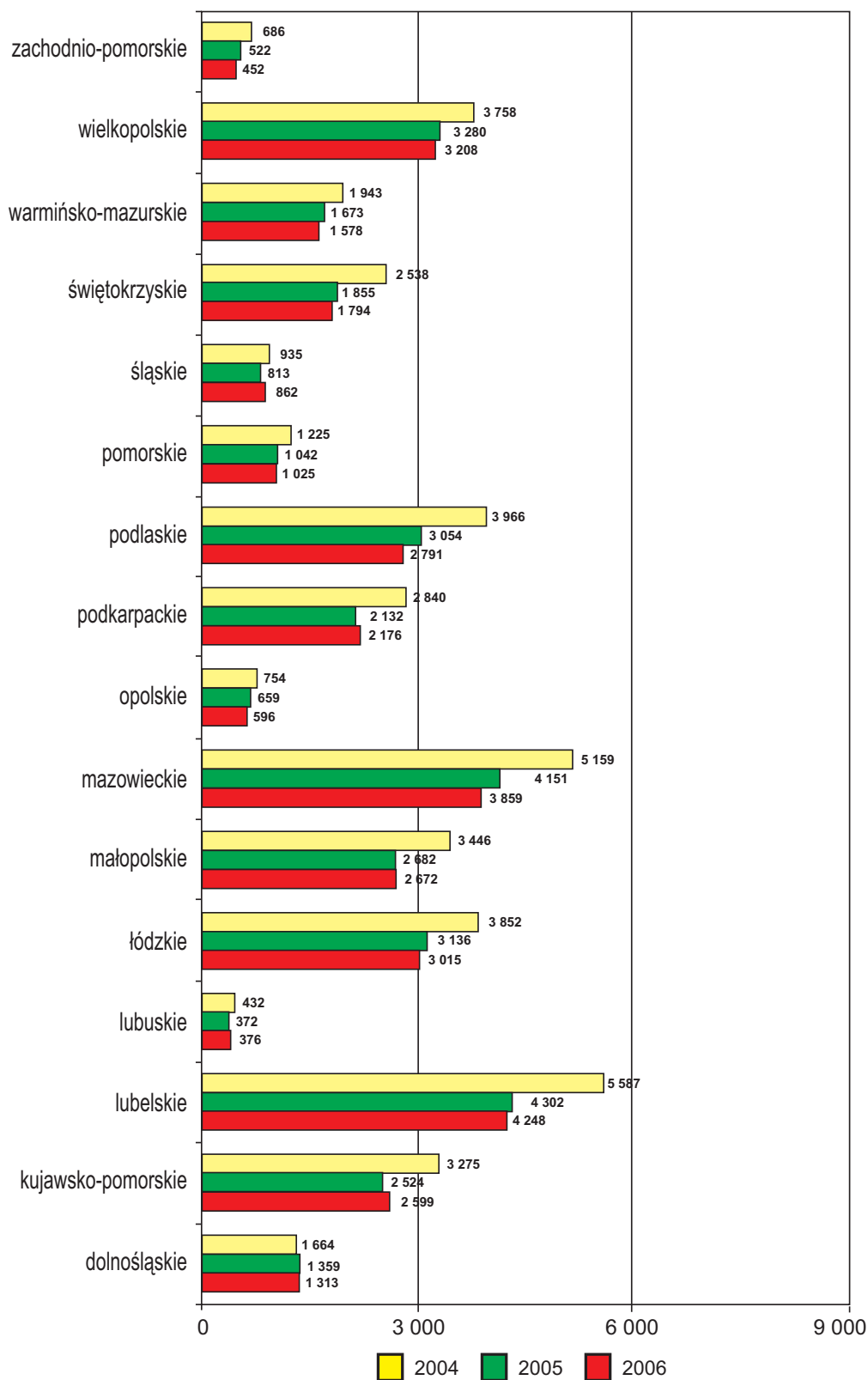
Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego
Warszawa, czerwiec 2007 rok

LICZBA WYPADKÓW ZGŁOSZONYCH W LATACH 2002-2006
(wg województw)

Lp.	województwo	2002	2003	2004	2005	2006	2006/2005 w %
1.	dolnośląskie	1 960	1 903	1 664	1 359	1 313	97
2.	kujawsko-pomorskie	3 843	3 914	3 275	2 524	2 599	103
3.	lubelskie	7 187	7 691	5 587	4 302	4 248	99
4.	lubuskie	520	478	432	372	376	101
5.	łódzkie	4 676	4 545	3 852	3 136	3 015	96
6.	małopolskie	3 880	4 164	3 446	2 682	2 672	100
7.	mazowieckie	6 111	6 116	5 159	4 151	3 859	93
8.	opolskie	896	838	754	659	596	90
9.	podkarpackie	3 425	3 761	2 840	2 132	2 176	102
10.	podlaskie	5 440	5 370	3 966	3 054	2 791	91
11.	pomorskie	1 455	1 448	1 225	1 042	1 025	98
12.	śląskie	1 173	1 178	935	813	862	106
13.	świętokrzyskie	3 133	3 288	2 538	1 855	1 794	97
14.	warmińsko-mazurskie	2 271	2 340	1 943	1 673	1 578	94
15.	wielkopolskie	4 824	4 791	3 758	3 280	3 208	98
16.	zachodnio-pomorskie	701	731	686	522	452	87
Ogółem:		51 495	52 556	42 060	33 556	32 564	97

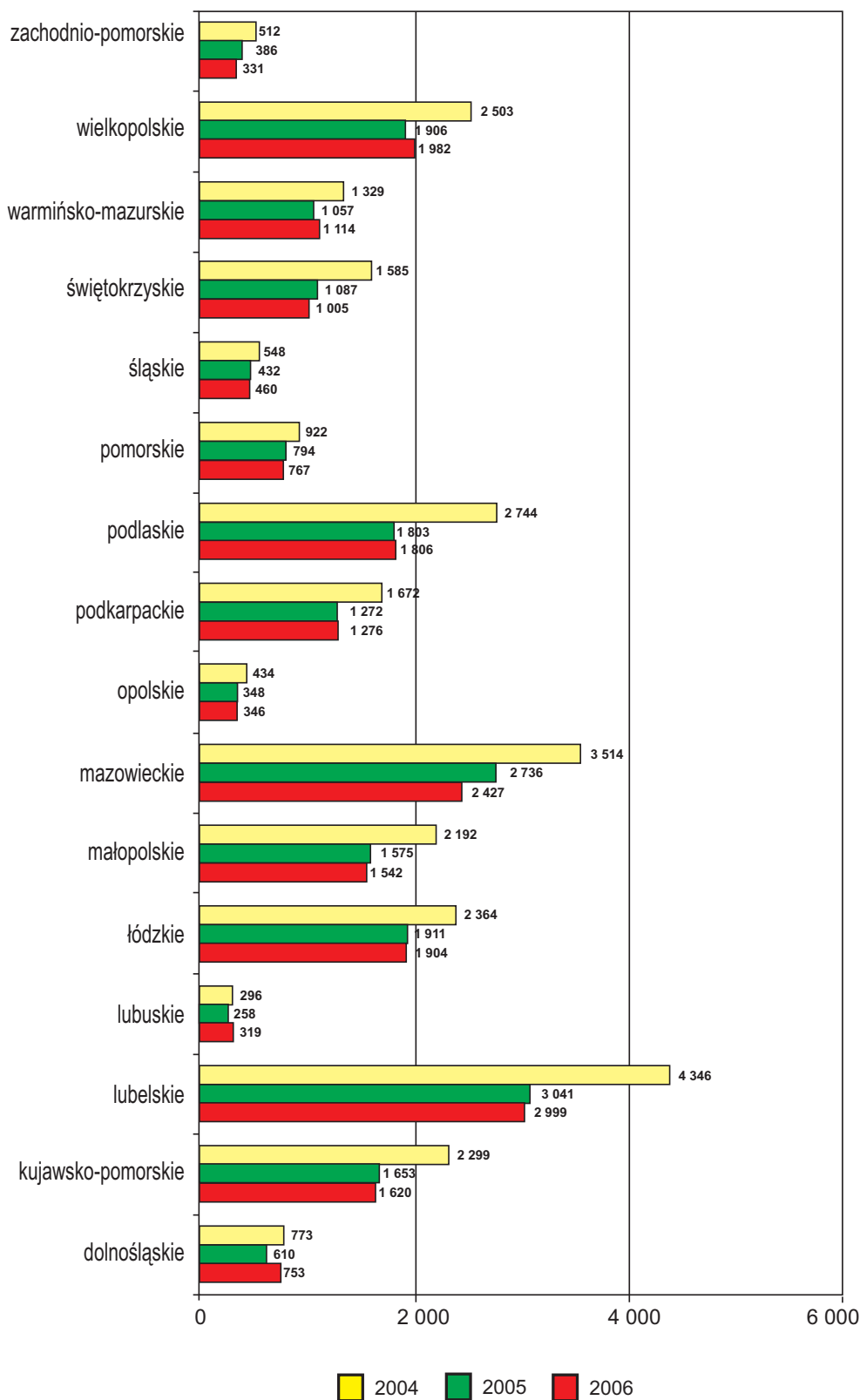
Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15, marzec 2007 r.

LICZBA WYPADKÓW ZGŁOSZONYCH W LATACH 2004-2006
(wg województw)

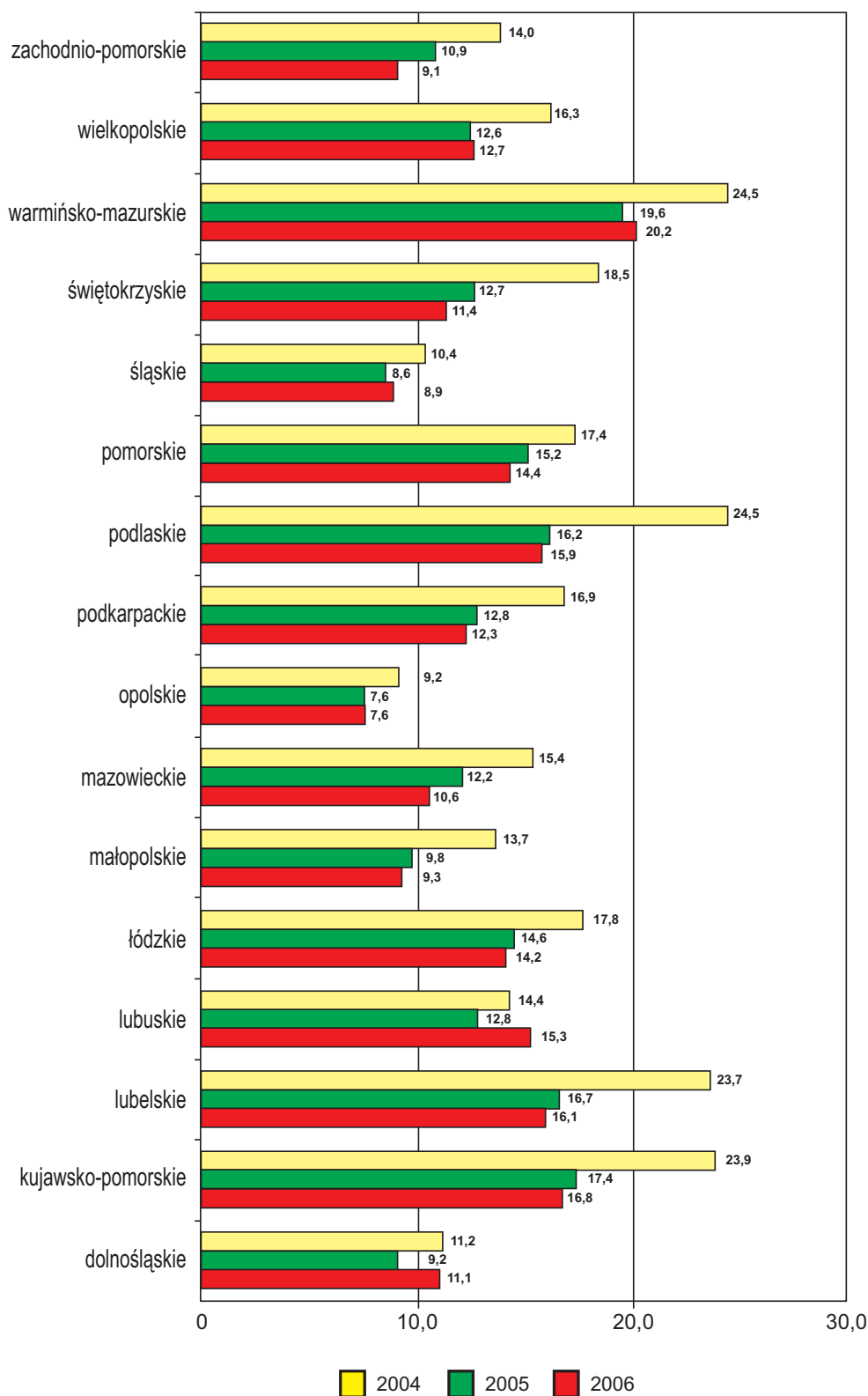
Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

**LICZBA WYPADKÓW POWODUJĄCYCH WYPŁATĘ
JEDNORAZOWYCH ODSZKODOWAŃ W LATACH 2004-2006**
(według województw)

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

**LICZBA WYPADKÓW PRZYPADAJĄCA NA 1000 UBEZPIECZONYCH
W WOJEWÓDZTWACH W LATACH 2004-2006**
(według decyzji przyznających jednorazowe odszkodowania)

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

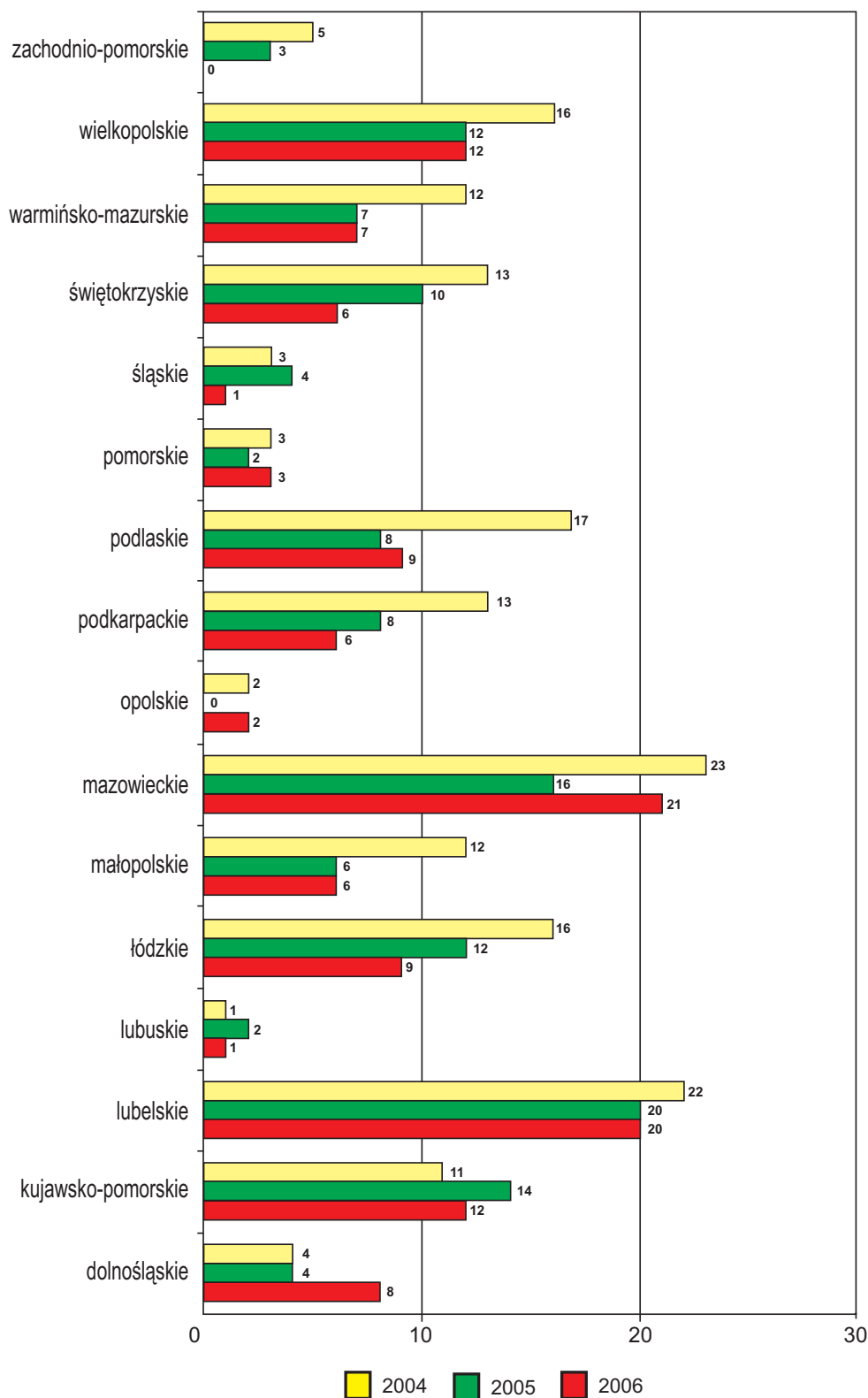

STRUKTURA ZDARZEŃ WYPADKOWYCH W LATACH 2002-2006 (w %)
(wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
☐ upadek osób	51,4	52,3	49,8	47,9	50,4
☐ upadek przedmiotów	6,2	6,5	7,1	7,0	6,8
☐ zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	5,8	6,0	5,7	5,9	5,6
☐ uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	2,3	2,0	2,1	2,1	2,3
☐ przejechanie, uderzenie, pochwytywanie przez środek transportu w ruchu	2,6	2,4	2,8	2,9	2,6
☐ pochwytywanie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	13,5	12,7	13,6	13,7	12,5
☐ uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	11,7	12,0	12,3	12,9	12,7
☐ pożar, wybuch, działanie sił przyrody	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4
☐ działanie skrajnych temperatur	0,8	0,8	0,8	1,0	0,9
☐ działania materiałów szkodliwych	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
☐ nagłe zachorowania	0,6	0,5	0,5	0,6	0,8
☐ inne zdarzenia	4,6	4,3	4,8	5,5	4,8

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

LICZBA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH W LATACH 2004-2006 (według województw)

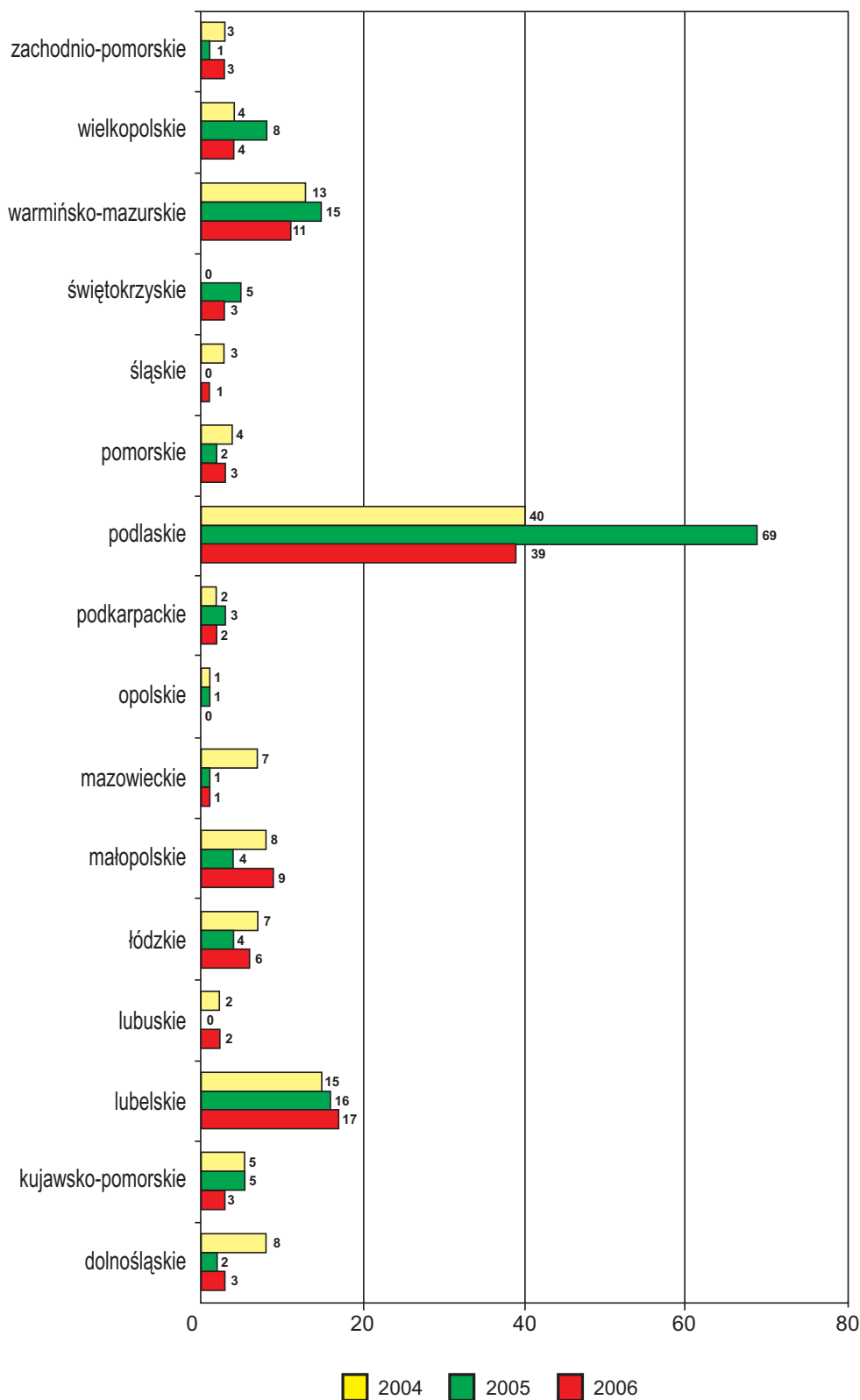
Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

STRUKTURA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH W LATACH 2002-2006 (w %)
(wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań)

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
☐ upadek osób	11,9	14,7	19,6	10,2	15,4
☐ upadek przedmiotów	8,6	6,2	4,6	4,7	7,3
☐ zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	1,0	1,9	0,0	0,0	0,0
☐ uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	0,5	1,4	2,3	0,8	0,8
☐ przejechanie, uderzenie, pochwylenie przez środek transportu w ruchu	37,3	29,8	38,2	44,5	30,9
☐ pochwylenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	8,1	7,6	9,2	6,3	7,4
☐ uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	5,3	3,3	2,3	3,9	2,4
☐ pożar, wybuch, działanie sił przyrody	5,3	3,9	1,2	0,8	0,8
☐ działanie skrajnych temperatur	0,0	0,5	1,2	0,0	0,0
☐ działania materiałów szkodliwych	1,0	1,4	0,6	0,0	0,0
☐ nagłe zachorowania	10,0	15,6	9,2	14,0	23,6
☐ inne zdarzenia	11,0	13,7	11,6	14,8	11,4

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15, marzec 2007 r.

**LICZBA CHOROÓB ZAWODOWYCH W LATACH 2004-2006
POWODUJĄCA WYPŁATĘ JEDNORAZOWYCH ODSZKODWAŃ
(według województw)**

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie sprawozdania KRUS-15, marzec 2007 r.

**ZESTAWIENIE CHOROÓB ZAWODOWYCH ROLNIKÓW, POWODUJĄCYCH WYPŁATĘ JEDNORAZOWYCH ODSZKODWAŃ
W LATACH 2002-2006**

Wyszczególnienie	2002	2003	2004	2005	2006
1. Alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych – płuco rolnika – płuco hodowców ptaków	12 0	8 1	12 1	7 0	8 0
2. Astma oskrzelowa	48	36	34	18	22
3. Inne choroby układu oddechowego	5	5	5	8	5
4. Uczuleniowe zapalenie skóry	24	11	13	11	8
5. Kleszczowe zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych	7	6	15	9	4
6. Borelioza	34	25	31	76	51
7. Toksoplazmoza	2	2	1	4	3
8. Tasiemiec bąblowcowy wątroby	0	1	0	0	1
9. Przewłękłe zapalenie nadkłykcia bocznej kości ramiennych	0	0	0	0	0
10. Choroba wiracyjna	0	1	0	0	0
11. Zatrucie środkami ochrony roślin	0	1	2	0	0
12. Bruceloza	1	1	1	0	0
13. Zawodowe uszkodzenie słuchu	0	3	2	1	4
14. Przewłękłe zapalenie tkanek miękkich stawów biodrowych i łokciowych	0	1	0	0	0
15. Przewłękła choroba obwodowego układu nerwowego wywołana uciskiem na pnie nerwów	1	0	3	1	1
16. Skaza krwotoczna nabyta	0	0	0	0	0
17. Przewłękłe zapalenie spojówek – alergiczne	1	0	1	0	0
18. Pełzakowica	0	1	0	0	0
19. Aspergilioza	0	0	0	1	0
20. Fotodermatoza	0	1	1	0	0
Ogółem	135	104	122	136	107

Opracowano w Biurze Prewencji, Rehabilitacji i Orzecznictwa Lekarskiego, na podstawie decyzji Inspektorów Sanitarnych, marzec 2007 r.